

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram kanalımızın linkidir

DAVETLİSİNİZ

[Hazırlayan](#)

CENAN ŞİRİN

Tarih Öğretmeni

11. SINIF

**TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ DERSİ
NOTLARI**

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

I. ÜNİTE

TÜRKLERDE DEVLET TEŞKİLATI

1. ÜNİTE

TÜRKLER 'DE DEVLET TEŞKİLATI

A) İLK TÜRK DEVLETLERİNDE DEVLET TEŞKİLÂTI

- İlk Türk Devletleri'nde devlet il (el) kelimesi ile ifade ediliyordu.
- İl kelimesi aynı zamanda barış manasına da gelmekteydi.
- Türk inancına göre kağan yönetme yetkisini Gök Tanrı'dan almıştır. Bu düşünceye **Kut Anlayışı** adı verilmektedir.

Türklerde devlet dört unsurdan meydana geliyordu:

a) Bağımsızlık: (Oksızlık) Türklerde bağımsızlık candan ve maldan daha değerlidir. Türkler için üzerinde hür yaşadıkları toprak gerçek vatanıdır.

b) Halk (Millet): Millet devleti yaşatan ve kağanı başarılı kılan ana unsurdur. Kağan da milletin haklarını korumak zorundaydı.

c) Ülke (Ulus): Ülke, bağımsız bir devletin yetkilerini özgürce kullanabileceği coğrafi Mekândır.

- Türkler ülke sınırlarına **yaka** diyorlardı.

d) Teşkilatlanma:

- Tarihte birçok ülkeye hâkim olan Türklerde teşkilatlanma önemliydi.
- **Bozkır yaşamının etkisi Türklerin kolay teşkilatlanmasını** sağlamıştır.
- Tarih boyunca Türklerin güçlü devletler kurmaları güçlü orduları sayesinde mümkün olmuştur.
- **Türkler Hazarlar hariç ücretli asker bulundurmamıştır.**
- **Türk ordu sisteminde ilk düzenlemeyi Mete Han yapmış** ve orduyu 10, 100, 1000 ve 10.000' lere ayırmıştır.
- Bunların başına onbaşı, yüzbaşı, binbaşı ve tümen başı gibi komutanlar atamıştır.
- Türkler **Turan Taktiği (Kurt Oyunu), Keşif (Yelme) ve Yıpratma taktikleri**ni savaşlarda uygulamışlardır.

Türklerde Devlet Yönetimi

Türklerde devlet yönetimi kağan, ayukı (hükümet) ve kurultaydan oluşur.

A-Kağan: Devlet başkanıdır. **Yönetme yetkisini Gök Tanrı'dan alır.**

- **Türk milletine hizmet etmek, orduyu yönetmek, adaleti sağlamak, Türk boylarını toplamak, törevi uygulamak, mahkemelere başkanlık etmek ve kurultayı toplantıya çağırarak Kağan'ın görevleri** arasındaydı.

Hükümdarlar; han, İdikut, il-Teber, Şanyü, yabgu, kağan gibi unvanları kullanıyordu.

NOT: Hükümdara devlet yönetiminde hatun adı verilen eşleri yardımcı olurdu.

Hatun devlet meclislerine katıldığı gibi elçi kabullerinde de bulunurdu.

Hükümdar çocuklarına Tigin veya şehzade deniyordu.

Ülke, hanedanın ortak malı sayıldığından sık sık taht kavgaları yaşıyordu.

Türklerdeki Bazı Devlet Görevlileri:

Tamgacı : Mühürdar

Agıcı : Hazinesdar

Subaşı : Ordu komutanı

Tutuk : Askeri vali

Todun : Vergi memuru

Bitigçi : Kâtip

b) Hükümet (Ayukı):

Türklerde önemli kararlar Toy (kurultay)' da alınırdu. Toy her zaman toplanamadığından toy kararlarının düzenli olarak uygulanması için bir bakanlar kurulu (hükümet) oluşturulmuştur.

c) Kurultay (Toy):

Devletin her türlü meselesinin görüşüldüğü meclistir. Büyük kurultayın yanı sıra her boyun kendi kurultayları da bulunurdu.

NOT: Kurultay üyelerine **Toygun** adı veriliyordu.

B) TÜRK – İSLÂM DEVLETLERİ'NDE DEVLET TEŞKİLATI

- İlk Türk Devletleri'ndeki **“kut anlayışı”** Türk – İslâm Devletleri'nde de devam etmiştir.
- Yani hükümdarlığın kendilerine Allah tarafından verildiğine inanıyorlardı.
- Dolayısıyla kendilerini Cihan hükümdarı olarak görüyorlardı.
- Türk – İslâm hükümdarları Müslümanların dini lideri olan halifenin varlığını kabul ediyorlardı.
- Tuğrul Bey'in 1055 Bağdat Seferi ile halife siyasi yönden Selçuklu hükümdarlarına bağlanmıştır.

Türk – İslâm Devletlerinde Divanlar:

1. **Divanı saltanat:** Devlet işlerinin yürütüldüğü büyük divan.

2. **Divanı istifa:** Mali işlere bakardı. Başında Müstevfi bulunur.

3. **Divanı tuğra:** Devletin iç ve dış yazışmalarına bakardı. Başkanına Tuğrai denir.

4. **Divanı israf:** Askeri ve hukuki işler dışında devleti denetlerdi. Başkanına Müşrif denir.

5. **Divanı arz:** Askerlik işlerinden sorumlu divan. Başkanına Emiri arz denir.

6. **Divanı mezalim:** Zulme uğrayanların şikâyetlerinin dinlendiği divandır. Başkanı doğrudan sultandır.

Merkez Teşkilâtı

- Türk – İslâm Devletleri'nde merkez teşkilâtı; hükümdar, saray ve hükümetten meydana gelmektedir.

Hükümdar

- Ülke hanedanın ortak malı sayıldığından şehzadeler arasında taht kavgaları eksik olmuyordu.
- Hükümdar yasama, yürütme ve yargıdan sorumluydu.
- Para bastırmak ve hutbe okutmak en önemli hükümdarlık alâmetiydi.

Saray

- Saray doğrudan hükümdara bağlıydı.
- Devlet yönetiminde hükümdarın arkasındaki en önemli kuruluştı.
- Saray; harem (hükümdarın ailesiyle yaşadığı yer), selamlık (devlet işlerinin görüldüğü yer) ve Enderun (devlet memuru yetiştirilen yer) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Bazı Saray Görevlileri

Hacip Divan üyeleri ile sultan arasındaki yazışmaları düzenlerdi.

Kapucubaşı Sarayın günlük hizmetlerinden sorumludur.

Silahtar Hükümdarın silahlarından sorumlu kişi.

Alemdar Devlete ait bayrakları taşır.

Emiri hür Hükümdarın hayvanları ile ilgilenir.

Çasnigir Hükümdarın yiyecekleri ile ilgilenir.

Hansalâr Saray mutfağı ile ilgilenir.

Hükümet

- Devlet işlerinin yönetildiği büyük divana **Divanı saltanat** denir.
- Divanısaltanat'ın başında "**Sahibidivandelet**" adı verilen büyük vezir bulunur.
- Selçuklularda vezirler sultan adına ülke yönetiminden sorumlu idi.
- Tıpkı hükümdar gibi ferman yayımlayabilirdi.

Taşra Teşkilâtı

Türk – İslâm Devletleri'nde taşra teşkilâtı dört ayrı yönetim birimine ayrılmıştır.

Bunlar;

1. Eyalet

2. Sancak

3. Kaza

4. Köy

Türk Devletleri'ndeki ikili teşkilâtın bir benzerini Türk – İslâm Devletleri'nde de görmek mümkündür.

Meselâ Karahanlılar ülkeyi "**doğu ve batı**" olmak üzere ikiye ayırmışlardır.

Taşra Görevlileri

Melik: Hükümdardan sonra gelen eyalet yöneticisi

Şihne: Askeri vali

Amid: Sivil görevliler

Amil: Vilayetlerin vergisini toplar

Muhtesip: Ticari hayatı düzenleyen kişiler

Ulak: Vilayetlerdeki posta teşkilâtı, Berid

ATABEY: Büyük Selçuklularda sancaklara yönetici olarak gönderilen şehzadelerin eğitiminden sorumlu olan kişiler.

Osmanlı Devleti'nde bu görevlilere "**lala**" adı verilmektedir.

Ordu Teşkilâtı

- Türkler İslamiyet'e girdikten sonra da eskiden olduğu gibi orduya büyük önem vermişlerdir.
- Orduda, Abbasi ve Samanoğulları'nı örnek almışlardır.
- Karahanlı ve Selçuklularda, Hunlara ait onlu sistem uygulanmıştır.

Gulam Sistemi

- Bu sisteme göre satın alınan veya esir alınan çocuklar gulamhane adı verilen yere gönderilirdi.
- Bu çocuklar burada askeri, yönetim ve protokol kuralları bakımından yetiştirilirdi.
- Askeri eğitim alan çocuklar hükümdarın özel ordusu olan (Gulaman-ı saray) ve ordunun asıl önemli kısmı olan Hassa Ordusu'nu oluşturuyorlardı.

B) OSMANLI KLÂSİK DÖNEMİ DEVLET TEŞKİLÂTI

1. OSMANLI DEVLET ANLAYIŞI:

- Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezleri olarak Söğüt, Karaca hisar, Bursa, İznik, Edirne ve İstanbul'u görmekteyiz.
- Osmanlı Devlet anlayışında Selçuklu izlerini görmekteyiz, İlhanlıları da örnek almışlardır.
- Osmanlı yönetim anlayışının temelinde **hoşgörü ve adalet** vardır.
- Bu özelliğinden dolayı Osmanlı Devleti için “Nizam-ı Alem”, “Kanun-u Kadim” tabirleri kullanılır.

2. Merkez Teşkilâtı

- Merkez teşkilâtında mutlak otorite padişahı.
- Devleti yönetme yetkisi Osmanlı hanedanına aittir.
- Osmanlı Devleti bir İslâm devleti olduğundan yönetimde şeri ve örfi hukuk etkili olmuştur.
- Osmanlı merkez teşkilâtı, padişah, saray ve Divanihümayun'dan oluşmaktadır.

a) Padişah

- Padişah devleti yönetmek, kanunları koymak ve halkın huzur ve mutluluğunu sağlamakla görevliydi.
- Padişahlar I. Murat'a kadar “Bey”, “Gazi” gibi unvanları kullanırken, I. Murat ile “**Sultan**”, Fatih'ten itibaren “**Padişah**” ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'nden sonra ayrıca “**Halife-i Müslim'in**” unvanını kullanmışlardır.

- **I.Murat'a kadar “ülke hanedanın ortak malı”, I. Murat'la birlikte “ülke padişah ve çocuklarının malı”, Fatih'ten itibaren “ülke padişahın malıdır” prensibi kabul edilmiştir.**

Ekber ve Erşed Sistemi:

- Ahmet Dönemi'nden itibaren "**Ekber'i Erşed**" sistemi uygulanmıştır.
- Buna göre padişahın ölümünden sonra en güçlü değil, **en yaşlı ve en tecrübeli şehzade padişah** olacaktır.
- Amaç şehzade katlini önlemektir.
- Tanzimat Fermanı ile padişahlar kendi gücünün üstünde kanun gücünün varlığını kabul etmiştir.
- I. Meşrutiyet'in ilânı** ile halk ilk defa padişahın yanında yönetime ortak olmuştur.
- Padişah çocuklarına şehzade, **çelebi ya da efendi** denmiştir.
- Geleceğin padişah adayları olan bu çocuklar "**lala**" adı verilen bilgili ve tecrübeli kişiler tarafından eğitiliyordu.

b) Saray

- Saray, padişahın devleti idare ettiği ve ailesi ile yaşadığı yerdir.
- Kuruluş Dönemi'nde Bursa ve Edirne'de saraylar inşa edilmişse de İstanbul'un fethi ile Topkapı Sarayı devletin merkezi olmuştur.
- 19. yüzyılda ise Dolmabahçe, Yıldız ve Beylerbeyi gibi yeni saraylar inşa edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Saray;

Birun

Enderun

Harem olmak üzere 3 bölümden meydana gelir.

Birun: Sarayın dış bölümü olup saray hizmetine bakan birçok görevli burada bulunurdu. Bu görevlilerden bazıları; Yeniçeri Ağası, Topçular – Cebeciler, Çarşıgırlar (yemek işlerinden sorumlu) Çavuşlar, Çakırcılar (av işlerinden sorumlu), Seyisler (binek hayvanlarının bakımından sorumlu)

Enderun: Devşirme adı altında alınan Hristiyan çocuklarının yetiştirildiği saray okulu.

Harem: Hükümdarın eş ve çocuklarıyla aile hayatını geçirdiği yerdir. Halife adlı kadın hocalar buranın eğitiminde sorumludur. Haremin genel sorumlusuna ise Harem Ağası denir.

c) Divanhümayun

- Bugünkü karşılığı Bakanlar Kurulu olup **Orhan Gazi Dönemi'nde kurulmuştur.**
- Divanda her türlü ülke meseleleri görüşülüp, son sözü söyleme hakkı hep padişaha aittir.
- Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren** padişahlar divan başkanlığını sadrazama bırakmışlardır.
- Bu durum sadrazamlık makamının önemini artırmıştır.
- Divan teşkilâtı** II. Mahmut Dönemi'nde kaldırılmış ve yerine bakanlıklar kurulmuştur.

Divan Üyeleri

Padişah: Kuruluş devri boyunca divanın tabi başkanıdır. Fatih'ten sonra divan toplantıları sadrazama bırakılmıştır.

Sadrazam (Veziriazam): Padişah'tan sonra en yetkili kişidir. Padişahın mührünü taşır. Padişahın savaşa katılmadığı zamanlar ordu komutanlığı görevini üstlenir. Bugünkü Başbakanıdır.

Kubbealtı Vezirleri: Devlet yönetiminde Sadrazama yardımcı olurlar. Bugünkü devlet bakanlarıdır.

Kazasker: Askeri davalara bakar.

Defterdar: Devletin her türlü mali işlerine bakar. Bugünkü Maliye bakanıdır.

Nişancı: Padişahın yazdığı ferman veya beratlarla tuğrasını çeker. Ayrıca fethedilen arazileri gelirlerine göre tapu defterlerine tahrir yazar.

Kaptanıderya: Donanmanın başkomutanıdır.

Seyhülislam (Müftü): Divanda alınan kararların İslâm dinine uygun olup olmadığına karar verir.

Yeniçeri Ağası: Yeniçeri Ocağı'nın sorumlusu.

Reisül Küttab: 17. yüzyılda dış işleri görevine getirilmiştir.

3. Taşra Teşkilâtı

Osmanlı Devleti, taşra teşkilatında Anadolu Selçuklu Devleti'ni örnek almıştır.

Osmanlı Taşra Teşkilâtı			
İdari Birim	Yöneticisi	Adalet İşleri	Güvenlik İşleri
Eyalet	Beylerbeyi	Kadı	Subaşı
Sancak	Sancak Beyi	Kadı	Subaşı
Kaza	Kadı	Kadı	Subaşı
Köy	Köy Kethüdası	Kadı Naibi	Yiğit başı

Taşrada görev yapan diğer görevliler ise şunlardır:

Muhtesip: Çarşı ve pazarların güvenliğine bakar.

Kapan Emni: Sebze ve meyvelerden alınacak vergiyi belirler.

Beytülmal Emni: Kamu haklarını koruyan görevli

Gümrük ve Bac Emni: Şehirlerde ticaretle uğraşanlardan vergi toplayan görevliler.

Osmanlı eyalet sistemi ise;

a) Merkeze Bağlı Eyaletler

Salyanesiz (Yıllıksız) Eyaletler

Salyaneli (Yıllıklı) Eyaletler

b) Bağlı Beylik ve Hükümetler diye bölümlere ayrılır

Osmanlı Taşra Teşkilatı'nda tımar ve iltizam sistemi uygulanmaktadır.

TIMAR SİSTEMİ: Bu sistemde devlet; asker ve memurlarına maaş yerine toprak verirdi. Toprağı alan kişi hem geçimini sağlar hem de devlete asker yetiştirirdi. Devlet bu sayede para harcamadan düzenli bir orduya sahip oluyordu.

İLTİZAM SİSTEMİ: 16. yüzyıldan sonra ortaya çıkan bir çeşit vergi toplama sistemi. Bu sistemde devlet, uzak yerlerdeki toprak gelirlerini açık artırma ile satıp parasını peşin alıyordu. Devlet bu sayede sıcak para ihtiyacını karşılamış oluyordu. Bu işle uğraşan kişilere **mültezim** adı veriliyordu.

4. Ordu Teşkilâtı

Osmanlı Devleti kurulduğu sırada düzenli bir orduya sahip değildi. Fakat Orhan Gazi Dönemi'ndeki Bursa kuşatması esnasında düzensiz orduların yetersizliği anlaşılmış ve ilk ordular **yaya ve müselleme** adı ile kurulmuştur.

Osmanlı Ordusu;

a) Kapıkulu Askerleri

b) Eyalet Askerleri

c) Yardımcı Kuvvetler

d) Donanma olmak üzere **dört bölümden** oluşmaktadır.

Osmanlı Ordusunda Yapılan Yenilikler

Osmanlı Devleti 18. yüzyıldan itibaren askeri alanda Avrupa'nın gerisinde kaldığını anlayınca birçok alanda olduğu gibi askeri alanda da Avrupa'yı örnek almıştır. Askeri alanda yapılan ıslahatları şu şekilde sıralayabiliriz:

-Humbaracı Ahmet Paşa, topçu ve humbaracı ocaklarında ıslahat yapmıştır.

-III. Mustafa Dönemi'nde Sürat Topçu Ocağı kurulmuştur.

-I. Abdülhamit devrinde İstihkâm Okulu açılmıştır.

-III. Selim devrinde Nizamı cedit Ordusu kurulmuştur.

-II. Mahmut Dönemi'nde Sekbanı cedit ordusu kuruldu.

-II. Mahmut Dönemi'nde Yeniçeri Ocağı'nın yerine Asakirimansureimuhammediye Ordusu kuruldu.

-Tımarlı Sipahilerin yerine eyaletlerde redif birlikleri kuruldu.

-Tanzimat Fermanı ile askerlik vatan borcuna dönüştürüldü.

-Hristiyanlar için ıslahat Fermanı ile bedelli askerlik getirildi.

-1869'da ordu redif, nizamiye ve mustahfız olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

-Osmanlı ordu Mondros Ateşkes Antlaşması ile dağıtılmıştır.

TANZİMAT DÖNEMİ OSMANLI DEVLET ANLAYIŞI

1- 17. ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Meydana Gelen Değişmeler

Avrupalı Devletler Rönesans ve Reform ile bilim, teknik ve sanatta zirve yaparken, Osmanlı Devleti bu gelişmelere ayak uyduramamıştır.

17. yüzyılda dirlikler ehil olmayan kişilere verilince tımar sistemi bozulmuştur. Buna bağlı olarak eyalet ordusu ve toprak sistemi de bozulmuştur.

Devlet gücünü kaybettiğinde mültezim veya ayan adı verilen kişiler eyaletlerde güçlenmeye başladılar. Osmanlı Devleti, Lâle Devri ile birlikte ilk kez Avrupa'yı örnek almaya başlamıştır.

Avrupalılar ile olan ilişkilerini sıcak tutmak isteyen Osmanlı Devleti Lâle Devri'nde geçici, III. Selim devrinde ise bazı Avrupa başkentlerine daimî elçilikler açmıştır.

2- 19. Yüzyıl Islahatları

19. yüzyılda ıslahat çalışmaları olarak II. Mahmut ön plana çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni ıslahatların önündeki en büyük engel olan Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasıdır.

II. Mahmut Islahatları

Ayanlarla 1808 yılında Senedi İttifak imzalanmıştır.

Divan kaldırılarak, bakanlıklar kurulmuştur.

Mahalle ve köylerde muhtarlıklar kurulmuştur.

Askeri amaçlı ilk nüfus sayımı yapılmıştır.

Tımar sistemi kaldırılarak memurlara maaş bağlanmıştır.

Yurt dışı seyahatlerde pasaport uygulamasına geçilmiştir.

Polis teşkilâtının temelleri atılmıştır.

İlköğretim İstanbul'da zorunlu hale getirilmiştir.

Avrupa'ya ilk kez öğrenci gönderilmiştir.

Takvimi Vakayi adlı ilk resmî gazete çıkarılmıştır.

Devlet memurlarına fes, pantolon ve ceket giyme zorunluluğu getirilmiştir.

Sekbanı Cedit adlı ordu kurulmuştur.

Eşkinici Ocağı kurulmuştur.

Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır.

(Vakayihayriye: Hayırlı olay)

Yeniçeri Ocağı'nın yerine **Asakir-i Mansureyi Muhammedîye** adlı yeni bir ocak kurulmuştur.

Feshane açılmıştır.

Yerli tüccarlara gümrük indirimi yapılmıştır.

Yerli malı kullanımı teşvik edilmiştir.

AYAN: Bir bölgenin ileri gelenlerine verilen isim. Bu kişiler yönetim ile halk arasındaki ilişkileri düzenliyorlardı.

3. Tanzimat Dönemi (1839 – 1876)

3 Kasım 1839'da Sadrazam Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane Parkı'nda halka okunan fermana Tanzimat Fermanı denir.

Önemli Maddeleri:

1. Müslüman, gayrimüslim herkesin can, mal ve namus güvenliği sağlanacak.
2. Kanun önünde herkes eşit kabul edilecek.
3. Herkes gelirin göre vergi verecek.
4. Rüşvet ve iltimas (adam kayırma) önlenecek.
5. Mahkemeler herkese açık olacak, hiç kimse yargılanmadan, sorgulanmadan ceza almayacak.
6. Askerlik, vatan borcu şeklinde olacak.
7. Herkes mal mülk sahibi olacak ve bunu miras bırakabilecek.

NOT: Tanzimat Fermanı ile, Osmanlı tarihinde **ilk kez kanun gücü kabul edilmiştir**. Bu ferman ile padişah, kendi gücünün **üstünde kanun gücünün varlığını kabul etmekle** yetkilerini sınırlandırmıştır. Osmanlı Devleti, 1856 tarihinde Tanzimat Fermanı'nın devamı niteliğinde sayılan Islahat Fermanı'nı yayımlamıştır. Bu ferman ile, ülkede yaşayan azınlıklara yeni haklar tanınmıştır.

a) Merkez Yönetimi

Tanzimat Dönemi merkez teşkilâtında önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Bu düzenlemeler şunlardır.

Başvekâlete çevrilen sadrazamlık makamı eski konumuna getirilmiştir.

Şeyhülislam makamının siyasi danışmanlık yönü azaltılarak devamı sağlanmıştır.

Meclis-i Vakayi ahkâmı adliye (yüksek mahkeme) yeniden düzenlenmiştir.

1854'te **Meclis-i âli Tanzimat** açıldı.

1868'de bugünkü Danıştay'ın vazifesini yürüten **Şurayıdevlet** kuruldu.

1868'de bugünkü Yargıtay'ın görevini üstlenen **Divan-ı ahkâm adliye** kuruldu.

Tanzimat Dönemi Meclisleri;

1. Meclis-i âli Tanzimat
2. Meclis-i Vakayi ahkâmı adliye
3. Şurayıdevlet (Danıştay)
4. Divan-ı ahkâm adliye (Yargıtay)

b) Taşra Yönetimi

Devletin en büyük idari birimi olarak eyalet kabul edildi.

1842' de devlet görevlilerinin yanı sıra Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşan meclisler kuruldu. (Büyük meclis)

1864' te Vilayet Nizamnamesi kabul edildi.

Vilayetler **il** adını aldı.

Vilayetler liva (sancak), kaza ve köylere ayrıldı.

1871 **Vilayet Nizamnamesine** göre; Liva'da **mutasarrıf**, kazada **kaymakam**, nahiye **nahiye müdürü** ve köylerde ise muhtarlar yönetici oldular.

1871' de sancak ve kazalarda belediye örgütleri kuruldu.

1877' de çıkartılan Belediye Yasası, 1 Eylül

1930'a kadar yürürlükte kaldı.

D) MEŞRUTİYET DÖNEMİ OSMANLI DEVLET TEŞKİLÂTI

1. Kanunuesasi ve I. Meşrutiyet'in İlânı (23 Aralık 1876)

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren monarşi (yetkilerin bir kişi tarafından kullanıldığı yönetim şeklidir) ile yönetiliyordu. 23 Aralık 1876' dan itibaren meşrutiyet (hükümdarın başkanlığında toplanan meclis) ile yönetilmeye başlamıştır.

Tanzimat Dönemi'nde ortaya çıkan aydın gruba Jön Türk veya Genç Osmanlılar adı verilmektedir. Bu aydınlar, imparatorluğun dağılmaması için meclisin bir an evvel açılmasını istiyorlardı.

Meşrutiyet taraftarları meclisin açılmasına sıcak bakmayan Abdülaziz'i tahttan indirerek V. Murat'ı padişah yapmışlardır. Fakat V. Murat'ın sağlık sorunları (akli dengesi bozulmuştu) olduğundan, onun yerine meclisi açacağına dair söz veren II. Abdülhamit'i padişah ilan etmişlerdir.

II. Abdülhamit'te söz verdiği gibi 23 Aralık 1876'da **Kanunuesasiyi** (**Türk tarihinin ilk anayasası**) ilan ederek meclisi açmıştır.

NOT: Meclisin açılması ile Osmanlı yönetim anlayışında en önemli değişiklik yaşanmış ve halk ilk defa padişahın yanında yönetime ortak olmuştur. Kanunuesasi 119 maddeden oluşuyordu ve Anayasa Komisyonu Başkanı Mithat Paşa' dır.

Kanunuesasinin Bazı Maddeleri

Meclis; Mebusan Meclisi ve Ayan Meclisi'nden oluşmaktadır.

Meclisi açma ve kapama yetkisi padişaha aittir.

Hükümet meclise karşı değil, padişaha karşı sorumludur.

Kişisel hak ve özgürlükler anayasada yer almıştır.

Bu ilk mecliste devletten ayrılmamalarını sağlamak için azınlıklara da temsil hakkı tanınmıştır.

Meclis başkanlığına Ahmet Vefik Paşa getirilmiştir.

20 Mart 1877' de ilk toplantısını yapan meclisin üye dağılımı şu şekilde idi:

44 Hristiyan
4 Yahudi
71 Müslüman
26 Ayan Meclisi üyesi

Kanunuesasi ile Gelen Yenilikler:

Padişahın kişiliği kutsal kabul edilmiştir.
Padişahlık, hanedanın en büyük erkek evladına aittir.
Padişah, kararlarından dolayı kutsal değildir.
Osmanlı Devleti'nin dini İslâm'dır.
Yasaların anayasa ve dine uygunluğunu Ayan Meclisi denetler.
Şeyhülislam aynı zamanda Bakanlar Kurulu'nun üyesidir.

Meclisin Kapanması

1877 – 1878 Osmanlı – Rus Savaşı'ndan iyi haberler gelmemesi
Ekonominin giderek kötüleşmesi
Azınlık mebuslarının meclis çalışmalarını olumsuz etkilemesi
gibi nedenlerden dolayı padişah II. Abdülhamit anayasanın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak meclisi 14 Şubat 1878' de kapatmıştır.

2. II. Meşrutiyet'in İlanı (23 Temmuz 1908)

II. Abdülhamit tarafından ilk meclisin kapatılması Genç Osmanlıların padişaha karşı cephe almalarına neden olmuştur. Genç Osmanlılar; ayrıca ekonominin bozukluğunu, Girit, Ermeni ve Makedonya olaylarını bahane ederek padişaha karşı tepkilerini artırmışlardır.
Belli bir süre sonra bu cemiyete bağlı subaylar kurdukları Hürriyet Taburları ile halkı ayaklandırmışlardır. Ayaklanmanın daha fazla büyümesini istemeyen II. Abdülhamit isyancıların isteği doğrultusunda II. Meşrutiyet'i ilan etmiştir. (23 Temmuz 1908)

II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mebusan Meclisi'nde;

147 Türk
60 Arap
27 Arnavut
26 Rum
14 Ermeni
4 Musevi
10 Slav
olmak üzere toplamda **288** mebus bulunuyordu.

31 Mart Olayı (13 Nisan 1909)

Bu olay, Rumi takvime göre 31 Mart'a denk geldiğinden bu isim ile anılmıştır.
İsyan doğrudan Meşrutiyet rejimine karşı yapılmıştır. Yönetimi eleştiren İstanbul gazeteleri isyanın çıkmasında etkili olmuştur.
İsyan merkezi, Selânik olan Hareket Ordusu tarafından bastırılmıştır.
İsyan sonrası İttihat ve Terakki Partisi, olaylara karıştığı gerekçesiyle II. Abdülhamit'i tahttan indirerek yerine V. Mehmet Reşat'ı getirmişlerdir.

II. Mesrutiyet Dönemi Siyasi Partiler

1. Hürriyet ve İtilaf Fırkası
2. Osmanlı Ahrar Fırkası
3. Fedakâranı millet Cemiyeti
4. İttihadı Muhammedîye Fırkası
5. Osmanlı Demokrat Fırkası
6. Mutedil Hürriyet Pervan Fırkası
7. İttihat-ı esasiye-i Osmaniye Fırkası

CUMHURİYET DÖNEMİ DEVLET TEŞKİLÂTINDAKİ GELİŞMELER

I. Dünya Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti, imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması ile savaştan çekilmiştir.

Savaşın kaybedildiğini gören yönetimdeki İttihat ve Terakki Partisi kendini feshederek Teceddüt Fırkası adını aldı. Ayrıca bu partinin önde gelen adamlarından Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa ülkeyi terk etmiştir.

Tüm bu olaylar yaşanırken 21 Aralık 1918' de Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtılmıştır.

İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan) özellikle Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak Anadolu topraklarını işgale başlamışlardır.

Anadolu yer yer işgal edilince bu işgallere boyun eğmeyen halkımız işgallere ilk tepki olarak cemiyetleri kurmuşlardır.

Bu olaylar yaşanırken Suriye'deki Yıldırım Orduları Grup Komutanı Mustafa Kemal 13 Kasım 1918' de İstanbul'a gelmiştir.

Aynı gün İstanbul'a İtilaf Devletleri'ne ait bir donanmada gelmiş ve başkent adeta fiilen işgal edilmişti. Bu manzarayı gören Mustafa Kemal o meşhur sözünü söylemiştir: **GELDİKLERİ GİBİ GİDERLER**

Kurtuluş için İstanbul'da kalmanın yeterli olamayacağını gören Mustafa Kemal 16 Mayıs 1919' da Bandırma Vapuru ile 9. Ordu Müfettişi olarak yola çıkmış ve 19 Mayıs 1919' da Samsun'a varmıştır.

Mustafa Kemal'in Samsun'a varması ile milli mücadele resmen başlamıştır. Samsun'a varan Mustafa Kemal, ülkenin içine düştüğü durumu görmüş ve o gün şu karara varmıştır.

Mustafa Kemal, Samsun'dan sonra daha güvenli bir yer olan Havza'ya geçerek protesto mitinglerini başlatmıştır.

Havza'dan Amasya'ya gelen Mustafa Kemal 22 Haziran 1919' da tarihi Amasya Genelgesi'ni yayımlamıştır. Bu genelge ile milli mücadelenin amacını, gerekçesini ve yöntemini belirtildiği gibi ileride millet egemenliğine dayalı yeni bir devletin kurulacağını da ilk sinyalleri verilmiştir.

Mustafa Kemal, Amasya'dan sonra askerlik mesleğinden istifa etmiş ve sivil bir vatandaş olarak Erzurum'a gelerek kongre çalışmalarına katılmıştır.

Erzurum Kongresi ile,

1. Milli Egemenlikten kesin olarak bahsedilmiştir.
2. Mebusan Meclisi'nin açılması istenmiştir.
3. Manda ve himaye ilk kez gündeme gelmiş ve reddedilmiştir.
4. Temsil Heyeti oluşturulmuştur.
5. Doğuda birlik ve beraberlik sağlanmıştır.

Mustafa Kemal'in başkanlığında 4 – 11 Eylül 1919 tarihlerinde milli bir özellik taşıyan **Sivas Kongresi** toplanmıştır.

Erzurum ve Sivas Kongreleri ile Amasya Görüşmeleri 'nde gündeme gelen ortak madde **Son Osmanlı Mebusan Meclisi**'nin bir an evvel açılması idi.

Nitekim Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920' de İstanbul'da toplandı. Bu meclis 28 Ocak 1920' de tarihi Misakımilli kararlarını almıştır.

Misakımillî'nin ilanı ile İtilaf Devletleri **İstanbul'u resmen işgal** ettiği gibi toplantı halindeki meclisi basarak milletvekillerini de tutuklamışlardır.

Padişah VI. Mehmet (Vahdettin) ise hiçbir etkisi kalmayan **Son Osmanlı Mebusan Meclisi’ni kapatmıştır.** (11 Nisan 1920)

TBMM’ NİN AÇILIŞI (23 Nisan 1920)

TBMM, 23 Nisan 1920’ de dualarla, kurbanlarla resmen açılmış ve meclis başkanlığına Mustafa Kemal seçilmiştir.

TBMM’ nin açılışı ile millet egemenliğine dayalı yeni bir devlet resmen kurulmuştur. TBMM, 20 Ocak 1921’ de ise Yeni Türk Devleti’nin ilk anayasası olan Teşkilâtı Esasi’yi ilan etmiştir.

“1921 Anayasası’na göre **egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir.**” ilkesi benimsenmiştir. 1921 Anayasası savaş dönemi şartları içinde hazırlandığından yeterli bir anayasa değildi. Bu eksikliği gören TBMM, 1924 Anayasası’nı hazırlamıştır.

Yeni Türk Devleti, 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet’i ilan ederek yönetim şeklini belirlemiştir. Yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğu 1924 Anayasası’na eklenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yönetiminde Yapılan Bazı Değişiklikler

1928’ de devletin dini İslâm’dır maddesi anayasadan çıkarılarak laiklik ilkesi benimsenmiştir.

1937’ de Atatürk İlkeleri anayasaya eklenmiştir.

1924’ te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 1930’ da ise Serbest Cumhuriyet Fırkası kurularak çok partili hayata geçilmek istendi. Fakat 1946 yılına kadar bu teşebbüs gerçekleşmedi. (Demokrat Parti’nin kuruluşu ile çok partili hayata geçildi)

TBMM, kadınlara verdiği ayrıcalıklar yönüyle birçok Avrupa devletine örnek olmuştur.

Türk kadını;1930 yılında belediye seçimlerine 1933 yılında muhtarlık seçimlerine 1934 yılında ise milletvekili

seçimlerine katılma hakkını elde etmiştir.

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

II. ÜNİTE

TÜRKLERDE TOPLUM YAPISI

2. ÜNİTE:

TÜRKLERDE TOPLUM YAPISI

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE TOPLUM YAPISI

Türklerin yaşadığı yer olan Orta Asya coğrafi yapısı itibariyle burada yaşayan Türkleri göçebe bir hayat sürmeye zorlamıştır. Bu yaşam şekli Türklerin teşkilatçı ve mücadeleci olmasını sağlamıştır. Orta Asya’da göçebe olarak yaşayan Türklerin temel geçim kaynakları ise hayvancılıktı. Hayvancılıkta hayatlarını sürdüren Türkler, hayvanlarına ot ve su bulmak için yaylak ve kışlaklara göç etmişlerdir. Göç esnasında Türkler kağrı ve develeri kullanıyorlardı. Yaylaya çıkışları neşe ile gerçekleşiyordu.

Orta Asya

Orta Asya, Türklerin yaşadığı coğrafi mekândır. Coğrafi sınırlar olarak doğuda Kingan Dağları, batıda Hazar Denizi, kuzeyde Kafkasya, güneyde ise Himalaya Dağları ile çevrilidir. Orta Asya, Tian Shan gibi büyük dağlara, Karakurum ve Taklamakan gibi büyük çöllere sahip bir bölgedir. Bitki örtüsü bakımından yoksul bir bölge olan Orta Asya ağaçsız steplere sahipti. Asya kıtası iklim olarak genelde kuraktır. Bundan dolayı tarım yerine hayvancılık yaygındır.

Orta Asya, su kaynakları arasında tampon bir bölge olduğundan sıcaklık farklılıkları çok fazla olan bir bölgedir. Bölge genellikle çöl iklimi altındadır. Ayrıca bölgenin kurak ve denizlere uzak olması tarımı engellediğinden ticaret gelişmiştir. Tarihi İpek Yolu buradan geçmektedir

Bu bölge sadece Türklerin yaşadığı bir bölge değildir. Zamanla Çin ve Rusya’da bölgede hâkimiyet kurmuştur. Bugün dahi bölgede birçok bağımsız Türk Devleti bulunmaktadır.

Türkler ve Yayla

Göçebe bir yaşam süren Türkler, Orta Asya’da yayla hayatı yaşıyorlardı. Temel geçim kaynakları özellikle küçükbaş hayvancılık olan Türkler hayvanlarına daha iyi otlak bulabilmek için yaylalarına göç ediyorlardı. Türkler yaylalara genellikle mayıs ayı ortaları gibi göç ediyor ve dört ay kadar buralarda kalıyorlardı. Bu süre zarfında geçimlerini sağlamak için süt, yağ, peynirle yün elde ediyorlardı. Sonbahara doğru daha ılıman yerlere göç eden Türkler, ürettikleri ürünlerini burada satıyorlardı. Yaylacılık geleneği ilk Türklerden başka Selçuklu ve Osmanlı Dönemi’nde devam etmiştir. Bugün dahi Karadeniz, Doğu Anadolu ve Toroslar ’da yayla geleneği sürdürülmektedir.

Türklerde Toplumsal Yapı

Türk toplum yapısında töre önemli bir yer tutmaktadır. Türk toplumunda devlet ve toplum birbirinden ayrılmaz bir bütün olmuştur. Bu sistemde devlet adaleti sağlayacak, fertlerde devlete karşı sorumlulukları olan askerlik ve vergi işlerini yapacaktır.

a) Aile:

Toplumsal hayatın çekirdeğidir.

Kan akrabalığı esasına dayanmaktadır.

Türklerde aile geniş aile gibi (ataerkil) gözüксе de çekirdek aile daha yaygındır.

Türklerde evlenen çocuklara bir miktar mal ve çadır verilir ve bu çocuk baba evinden ayrılırdı.

Kız çocukları evlenirken çeyiz aldıklarından dolayı mirastan yararlanamazdı. Türklerde exogami (dışarıdan evlilik) yaygındı. Ayrıca tek eşle evlilik çoğunlukta idi. (Monogami)

Türklerde evliliğin aşamaları söz kesme, nişan ve düğün törenleri şeklinde sıralanır.

Evliliğin hukuki bir boyut kazanması için ayrıca nikâh yapılırdı.

b) Urug (Aileler Birliği):

Ailelerin birleşmesiyle sülâleler meydana geliyordu.

Urug, boyun bir parçasıydı.

Urug' da aileler kan bağı ile birbirine yakın kimselerden oluşuyordu.

Urug' da amaç; sosyal, ekonomik ve güvenlik açısından birbirlerine destek olmaktı.

Urug ile ilgili kararlar aile reisi tarafından alınırđı.

c) Boy (Uruglar Birliği):

Boy için Bod tabiri de kullanılmaktadır.

Boyların başında bir bey bulunurdu.

Boy beyi silahlı mücadele ile boyun menfaatlerini sağlıyordu.

Boyların geniş arazileri ve askeri birlikleri vardı.

Boyların kendilerine ait yaylak ve kışlakları vardı. Her boyun kendisine ait damgası vardı. Bu damgayı başka boyların sürülerine karışmaması için hayvanlarına vururlardı.

d) Bodun (Millet):

Boyların birleşmesiyle oluşuyordu.

Boy beyleri boyun büyüklüğüne göre yabgu, şad ve ilteber gibi unvanları kullanıyorlardı.

Bodun bağımsız olabileceğı gibi bir İl'e bağılıda olabilirdi.

Devlet bodunlardan meydana geliyordu.

Bodun ve boyların iş birliğı sonucu (il) meydana geliyordu.

Bodunların güçlü olması devleti de güçlü kılıyordu.

2. Türklerde Yaşayış

Göçebe yaşam ve onun bir gereğı olarak da hayvancılıkla uğraşan Türkleri, otlak ve mera yüzünden sık sık yer değıştiriyorlardı. Bu yer değışikliklerinde attan çok istifade ediyorlardı. At, Türklerin en önemli binek hayvanı olmakla beraber onun sütünden kımız adı verilen içecek üretiyorlardı. Hayvancılık alanında da daha çok küçükbaş hayvancılıkla (koyun) uğraşıyorlardı.

At ve koyun, Türklerin hayatına çok önceleri girmiştir. M.Ö. 2500 yıllarına ait olduğı sanılan Afanesyevo kültürüne ait olan kazılarda at ve koyun kemiklerine rastlanmıştır.

Temizliğe çok önem veren Türkler evlerinde hamam bulunduruyorlardı.

Göçebe yaşam şekli Uygurlara kadar devam etmiş ve Uygurlar ilk defa yerleşik hayata geçmiştir.

Yerleşik hayata geçen Uygurlar, Türk tarihinde ilk defa Beşbalık, Turfan, Balasagun adı verilen şehirler inşa etmişlerdir.

Türklerde birçok bayram ve merasimler düzenleniyordu. Meselâ yılın beşinci ayında toplu olarak merasim yapan Türkler ataları için kurban kesip spor müsabakaları düzenliyorlardı.

Türklerle ait önemli spor dalları olarak:

Ok atma

Ata binme

Çavgan

Güreş

Cirit atma

Kılıç

Tepik gösterilebilir.

NEVRUZ BAYRAMI

Bu bayram yazılı olarak ilk kez 2. Yüzyılda Pers, kaynaklarında geçmektedir. İran takvimine göre yılın ilk günüdür. Günümüzde İran'da şenlik olarak, Orta Asya Türk topluluklarında ise baharın gelişı olarak kutlanmaktadır.

Nevruz, Orta Asya ve Türkiye'de 21 Mart günü kutlanır. O güne mahsus sümelek denilen buğdaydan yapılan tatlı halka ikram edilir. Türk takvimine göre Nevruz yılbaşısıdır ve o gün gece – gündüz eşittir

(ekinoks) Nevruz, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde de kutlanmıştır. Hatta Osmanlı Dönemi'nde o güne mahsus Nevruziye adlı macun yapılmış ve halka dağıtılmıştır. Bu gelenek Manisa'da Mesir macunu geleneği olarak günümüze kadar devam etmiştir.

Türklerde Dini Hayat

a) Şamanizm

Bir dinden ziyade sihir ve büyü olarak göze çarpmaktadır.

Şamanizm, din olarak görülmemektedir.

Şaman veya kamlar ölü, şeytan, cin ve perilerle temas kuran, korku ve saygı uyandıran insanlardır.

Şamanizm'de şifa vericilik esastır.

b) Tabiat Kuvvetlerine İnanma

Türkler; dağ, tepe, akarsu, ay ve yıldız gibi tabiat varlıklarının kutsal olduğuna inanıyorlardı. Bu varlıklarda bir nevi gizli güç bulunduğunu düşünüyorlardı.

Bu inanışta iyilik ve kötülük seven ruhlar vardı. Kutsal kabul edilen bu ruhlara idik yer – su adı verilirken, Umay adı verilen tanrıçaların varlığına inanıyorlardı.

Türklerde bir de ya da taşı vardı, bu taş rüzgâr estiriyor veya yağmur yağıdırıyordu. Bu taşta kutsaldı.

Türkler kutsal kabul ettikleri bu ruhlara ilkbahar ve sonbahar olmak üzere yılda iki kez kurban kesiyorlardı.

c) Atalar Kültürü

Türkler ölen kişiler veya ataları için kurban kesiyorlardı.

İnanışa göre atalarının ruhları onları her türlü kötülükten koruyordu. Buna bir vefa borcu olarak o kutsal ruhlar için kurban kesiyorlardı. Atalarının mezarları kutsaldı ve bu mezarlara saldırı savaş sebebi sayılıyordu. Örneğin Attila'nın Bizans'a karşı yaptığı I. Balkan Seferi'nin nedeni Hun mezarlarına karşı yapılan saldırıdır.

d) Gök Tanrı İnancı

Yukarıdaki inançların yanı sıra Türklerde etkili olan inanç Gök Tanrı'dır. Yani kâinat Gök Tanrı tarafından yaratılmıştır.

Türkler Gök Tanrı'ya Tengri diyorlardı. Tengri, yaşatır, öldürür, cezalandırır veya mükâfatlandırır. Tengri tektir ve en yüce varlıktır.

Gök Tanrı İnancı ile İlgili Bazı Tabirler

Yuğ: Cenaze töreni

Kurgan: Türklerdeki mezarlar ahiret inancından dolayı mezarlara ölen kişi eşyalarıyla gömülüyordu.

Balbal: Ölen bir Türk'ün hayatta iken öldürdüğü düşman adedince heykelin yapıp mezarın başına dikilmesi

Uçmağ: Cennet

Tamu: Cehennem

Kam: Din adamı

Bu dinlerin yanı sıra Türkler arasında Buda, Manihaizm, Hristiyanlık, Musevilik ve İslâmiyet'te yayılmıştır.

TÜRK – İSLAM DEVLETLERİNDE TOPLUM YAPISI

751 Talas Savaşı sonrası Türkler arasında İslâmiyet yayılmış ve Türkler bu yeni dinin etkisiyle sosyal ve kültürel hayatlarında birçok değişiklik yaşamışlardır. Türkler; Selçuklular Dönemi'nde doğu ve güneyde Fars, Arap ve Hintlilerle, batıda ise Ermeni, Gürcü, Rum ve Süryanilerle karşılaşmıştır. Bu etkileşim Türklerin hem bu uygarlıklarından etkilenmesine hem de bu toplumları etkilemesine neden olmuştur. Türk – İslâm kültürünün oluşmasında kilit konumda olan devlet Karahanlılardır. Selçuklu ve Gaznelilerde bu sürece katkıda bulunmuşlardır.

Büyük Selçuklu Devleti'nde Toplum:

a) Yönetenler (hanedan üyeleri, asker, vali ve din adamları)

b) Yönetilenler (halk) olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

Türk toplumunda Avrupa'dakine benzer asiller sınıfı veya Hindistan'dakine benzer bir Kast sistemi yoktur. Kanun önünde herkes eşittir. Bundan dolayı bir kişi en üst makamlara kadar yükselebiliyordu.

Türk – İslâm Toplumunda Aile

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşuyordu.

Baba hayatta olduğu müddetçe oğullar ayrılamazdı. Bundan dolayı aynı evde baba, oğul, dede, torun yaşayabiliyordu.

Evlilikte samimiyet esastı.

Tek eşle evlilik yaygındı.

Evde baba hâkimiyeti gözükse de (ataerkil) annenin de söz hakkı vardı.

Türk – İslâm Toplumunda Halk

1. Göçebeler

2. Köylüler

3. Şehirliler

Olmak üzere üçe ayrılmıştı.

Türk – İslâm Toplumunda Hoşgörü ve Yardımlaşma

Türk – İslâm toplumunda din adamlarına büyük saygı duyuluyordu. Hükümdarlar dini hoşgörü ve dini hayatın yayılması için çok çalışıyorlardı. Bu doğrultuda birçok medreseler inşa etmişlerdir.

Bu medreselerde birçok alim ve sufi yetişmiştir. Bu alimler arasında ilk göze çarpanlar

Ahmet Yesevi, Yunus Emre ve Mevlâna Celaleddin Rumi'dir.

Türk – İslâm toplumunda hoşgörü egemendi.

İslâm hukuku her alanda esas alınıyordu.

Gayrimüslimler, her türlü dini hürriyete sahipti.

Türk – İslâm toplumunda görülen yardımlaşma vakıflar aracılığıyla yapılıyordu.

Yolcuların ve tüccarların konaklaması için birçok kervansaray inşa etmişlerdir.

Devlet birçok yerde darüşşifa (hastane), aşevleri, Bimarhane (akıl hastanesi) inşa etmiştir.

Sosyal yardımlaşmada devlete en büyük katkıyı sağlayanlar şüphesiz Ahilerdir.

Selçuklu hastanelerinde hastalar ücretsiz tedavi edilir ve yine ilaçlar da ücretsiz verilirdi.

Toplumsal Yaşantı

Türkler, İslâmiyet'i kabul etseler de kendi kültürlerini de unutmamışlardır.

Pamuk ve ipekli giysiler giyen Türkler, renk olarak yeşil ve kırmızıyı tercih ediyorlardı.

Kadınlar süs eşyası olarak yüzük, gerdanlık, toka ve bilezik kullanırken, erkekler ise kıyafetlerinin tamamlayıcısı olarak börk (başlık) kullanıyorlardı.

Oğuz erkekleri uzun saç, bıyık ve kakül bırakıyorlardı.

Düğün ve nişan merasimleri Türk – İslâm toplumunda yardımlaşmanın zirve yaptığı günlerdi.

Avcılık, top kapma, koşma, dağa çıkma, cirit ve güreş Türk – İslâm toplumunun önemli sporlarıydı.

Türklerde Yemek

Türkler yemek yerine aş ismini kullanmıştır.

Türkler içecek olarak, baldan ürettikleri sücöv'ü tüketiyorlardı.

Türklerdeki en önemli yemekler akıtmak, bulamaç, keşkek, hoşmerim, mantı, samsa, tutmaç, yufka ve yoğurt gösterilebilir.

Bazı Yemekler

Akıtmak: Saç üzerinde yapılan hafif bir hamur yemeğidir. Deve veya koyun sütünden yapılır.

Höşmerim: Yörüklerle ait meşhur peynir tatlısıdır. Rizeliler bu tatlıya "Höşmerli" derler.

Samsa: Uygur Türkleri, kuru bohça şeklindeki hamur yemeğine bu ismi veriyorlardı.

KLÂSİK DÖNEM OSMANLI TOPLUM YAPISI

Osmanlı Toplumunun Etnik Yapısı

Kuruluş Dönemi'nde Osmanlı toplumunun büyük çoğunluğu Türkmenlerden oluşuyordu. Zamanla sınırların genişlemesine paralel olarak Slavlar, Bulgarlar, Rumlar, Araplar, Romanlar ve Ermenilerde Osmanlı sınırları içine dahil olmuşlardır.

Osmanlı Devleti, bu kadar farklı milletleri hoşgörölü bir politika uygulandığından uzun süre idare edebilmiştir.

Osmanlı Devleti, Ermeniler için **“Millet-i sadıka”** tabirini kullanmıştır.

1789 Fransız İhtilâli'nin yaymış olduğı milliyetçilik akımı Osmanlı idaresi altında yaşayan azınlıkları etkilemiş ve bu milletler birer birer Osmanlı Devleti'nden kopmuşlardır.

Osmanlı Toplumunun Sosyal Yapısı

a) Yönetenler

Padişahın idari ve dini yetki tanıdığı devlet görevlileridir.

Kendi aralarında:

1-**Saray Halkı** (Bu sınıfın en üstünde padişah bulunur.)

2) **Seyfiye** (sadrazam, beylerbeyi, sancak beyleri, neferler, tımarlı sipahiler) bu sınıf askerlik ve yöneticilik yapıyordu ve vergiden muaf tutulmuşlardı.

3) **İlmiye** (kadılar, kazaskerler, imamlar, müezzinler, şerifler, tarikat şeyhleri, şeyhülislam) bu sınıfı oluşturan kişilere ulema adı da verilmektedir. Bu sınıfın en kıdemlisi şeyhülislam ve kazaskerdir.

4) **Kalemiye** (defter eminleri, reisülküttap, Anadolu ve Rumeli defterdarı, nişancı) Bir nevi devletin bürokrat kesimidir. Kalemiye mensuplarında usta – çırak ilişkisi göze çarpmaktadır.

b)Yönetilenler

Bu sınıfa reaya (halk) adı verilmektedir. Osmanlı toplumunun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Köylüler, şehirli, göçebeler, askeri, ilmi ve kalemi olmayanlar bu sınıfı oluşturmaktadır.

Yerleşim Durumuna Göre Osmanlı Toplumu

1) Köylüler

Köylerde oturup, çiftçilikle uğraşıyorlardı.

Kendilerine verilen toprağı işler, geçimini sağlar ve devlete vergi öderler.

2) Şehirli

Şehirlerde oturup, ticaret ve sanatla uğraşıyorlardı.

Şehirli, kendi aralarında:

1) Askeriler

2) Tüccarlar

3) Esnaflar

Olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır.

3) Göçebeler (Konar göçerler)

Bunlara Yörük adı veriliyordu.

Geçim kaynakları hayvancılıktı.

Devlete küçükbaş hayvan vergisi (adet-i ağnam), sürülerden alınan vergi (ağıl resmi) ve ayrıca yaylak, kışlak vergisi ödüyordu.

Göçebeler kavşak ve dağ geçitlerini korumakla görevliydi.

Gerekli durumlarda askere alınıyorlardı.

Nehir veya deniz kenarında yaşayanlar donanmaya yardım ediyorlardı.

SOSYAL HAREKETSİZLİK

a) Yatay Hareketlilik

Devleti oluşturan fertlerin herhangi bir statü değişmesi olmadan bir yerden başka bir yere göç etmesine denir.

Orta Asya'dan Anadolu'ya, Balkanlara veya Avrupa'ya yapılan göçler örnek olarak gösterilebilir.

b) Dikey Hareketlilik

Dikey hareketlilikte sınıflar arası geçiş söz konusudur.

Meselâ yöneten sınıftan yönetilen sınıfa geçme veya yönetilen sınıftan terfi edip yöneten sınıfa geçme gibi.

Dikey hareketlilik gayrimüslimler için de geçerliydi. Meselâ Devşirme sistemi ile bir gayrimüslim sadrazamlık makamına kadar yükselbiliyordu.

MİLLET SİSTEMİ

Osmanlı Devleti bünyesinde Hristiyan Yahudi, Ermeni gibi farklı etnik gruplar yaşıyordu. Devlet uyguladığı politikalar sayesinde bu farklı grupları rahatça bir arada tutmuştur. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u aldıktan sonra buradaki Rum ve Ermenileri özerk cemaatler şekline getirmiş hatta bu unsurların başına bizzat patrik atamıştır.

Osmanlı özerk cemaatler şeklinde örgütlediği bu unsurlara daha sonra "millet" adını vermiştir.

Fatih Sultan Mehmet, 1461'de İstanbul'da Gregoryen Ermeni Patrikhanesi'ni kurdu.

Bursa Metropoli Ovakim'i patrik olarak atadı.

Fatih Sultan Mehmet'in başlattığı bu uygulama Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde genişleyerek devam etmiştir.

II. Mahmut'a ait aşağıdaki söz, Osmanlının millet sistemine ne kadar önem verdiğini gösterir.

"Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Yahudileri ise havrada görmek isterim."

Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Ermenilere verilen imkânlar daha da artırılmıştır.

Yine 1876 ve 1908 yılında açılan Osmanlı Mebusan Meclisi'nde birçok azınlık milletvekili görev yapmıştır.

Yahudilerde Osmanlı toplumunun önemli bir unsuruydu. 1492'de Hristiyan zulmünden kaçan Yahudiler, Osmanlı Devleti tarafından kurtarılarak Selânik ve İstanbul'a yerleştirilmiştir.

BİLGİ NOTU:

Osmanlı Devleti'nde Ermeni, Rum ve Yahudi toplumundan başka Süryani, Nasturi ve Kildani (Keldani) toplumları da huzur içinde yaşıyorlardı.

OSMANLIDA AİLE

Osmanlı toplumunda aile İslami kurallara göre şekilleniyordu. Aile genellikle anne, baba ve küçük çocuklardan oluşmakla birlikte dede, amca ve teyzelerle de birlikte yaşayan aileler vardı.

Geniş aileler genellikle konaklarda yaşıyorlardı ve bunların hizmetçileri de bulunuyordu. Osmanlı toplumunda tek eşle evlilik yaygındı. Boşanma durumunda kadının mağdur olmaması için Mehir uygulamasına önem verilmiştir.

MEHİR

Evlenen bir erkeğin nikâh esnasında kadı ve şahitlerin huzurunda kadına verdiği nikâh bedelidir.

Evlilik kadı tarafından gerçekleştiriliyordu. Evlilik gerçekleştikten sonra bu durum Tereke defterine kaydediliyordu.

Osmanlıda evin reisi babadır. En büyük yardımcısı ise annedir. Kadın çeyiz getiriyor ve Mehir alıyordu. Bundan dolayı kadın boşanma durumunda bunları talep edebiliyordu.

Boşanma her ne kadar erkeğin tek taraflı isteğine bağlı gibi gözükse de İslâm hukuku bu konuda kadına önemli haklar vermiştir.

Osmanlı evleri, genellikle kagir ve ahşaptan yapıldı. Evlerde kadınlara ait haremlik ve erkeklere ait selamlık bölümleri bulunmaktadır.

SOSYAL DAYANIŞMA

Osmanlıda Vakıflar

Vakıf, zengin kişilerin kazandıkları mallarının bir kısmını ömür boyu insanlığın hizmetine sunmalarıdır. Malını vakfeden kişiye vâkıf, vakfedilen mala mevkuf, vakfın kuruluş belgesine vakfiye ve vakfın yönetim kuruluna mütevellî adı verilir.

Bir kişinin malını vakfedebilmesi için; özgür, yetişkin ve malın kendisine ait olması gerekir. Vakıf malları satılamaz, başka birine devredilemez veya miras bırakılamazdı. Hayır kurumları ve sosyal müessese olan cami, han, hamam, kervansaray, yol, imarethane gibi müesseseler vakıflar aracılığıyla kurulurdu. Genellikle vakıflar padişah, vezir, beylerbeyi, valide sultan gibi üst düzey kişiler tarafından kurulmuştur.

Vakıfların Yararları

Vakıflarda biriken paralar geri ödeme şartıyla tüccarlara veriliyordu. Bu da ticari hayatı canlandırıyor. Han, hamam, kervansaray gibi yerlerin işletimi sağlanmıştır. İskân faaliyetlerinin gerçekleşmesinde vakıflar faydalı olmuştur. Şehir ve kasabaların sosyal ve kültürel ihtiyaçları sağlanmıştır. Sağlık ve eğitim faaliyetlerinin yapılması sağlanmıştır. Vakıflardan toplanan avarız akçesi sayesinde ortak giderler karşılanmıştır. Vakıflar sayesinde birçok eğitim kurumu bu kurumlardan birçok bilim adamı yetişmiş, binlerce ciltlik kütüphane açıldığı gibi, yoksul halka üç öğün yemek veren imarethaneler (aşevi) kurulmuştur.

BİLGİ NOTU: II. Mahmut Dönemi'nde Evkâfihümayun Nezareti (Vakıflar Bakanlığı) kurularak, tüm vakıflar tek çatı altında toplanmıştır.

OSMANLI DEVLETİ'NDE SOSYAL YARDIMLAŞMA ÖRNEKLERİ

a) Ahilik

Ahi Evran Hazretleri tarafından Hacı Bektaşî Veli'nin tavsiyeleriyle kurulan esnaf dayanışma teşkilâtıdır. Ahiliğin kendine özgü kuralları vardır. Ahilikte iyi ahlâk, doğruluk, kardeşlik ve yardım severlik esastır.

BİLGİ NOTU:

Ahiliğin Abbasilerdeki karşılığı Fütüvvet Teşkilatı'dır. Ahilik teşkilâtı ilk olarak 1205'te Kayseri'de kurulmuştur. Ahilik sayesinde Anadolu'da Türkleşme hızlandığı gibi Türk şehirciliği de gelişmiştir.

Ahiliğin Yedi Şartı:

1. Cimrilik kapısını bağlamak, lütuf kapısını açmak.
2. Zulüm kapısını bağlamak, hilim ve mülayemet kapısını açmak.
3. Hırs kapısını bağlamak, kanaat ve rıza kapısını açmak.
4. Tokluk ve lezzet kapısını bağlamak, riyazet kapısını açmak.
5. Halktan yana kapısını bağlamak, Hak'tan yana kapısını açmak.
6. Hezeyan kapısını bağlamak, marifet kapısını açmak.
7. Yalan kapısını bağlamak, doğruluk kapısını açmak.

Ahilikte Dereceler

Yiğit, Yamak, Çırak, Kalfa, Usta, Ahi, Halife, Şeyh, Şeyhülmeşayih

b) Sadaka Taşları

Osmanlı Devleti'ne ait yardımlaşma örneğidir. Bu taşlar 1,5 – 2 m yüksekliğinde olup mermerden yapılmıştır. Sadaka verenler parayı çanak şeklindeki oyuğa bırakırlar. Bu sayede en hayırlı yardım sayılan gizliden gizliye yardım yapılmış olurdu. Dilenmekten çekinen ihtiyaç sahibi günün belli bir vaktinde taşın bulunduğu yere giderek ihtiyacı kadar parayı alabiliyordu. Bazen bu taşlardaki paralara haftalar boyunca kimse dokunmuyordu.

c) Zimen Defteri

Bu defter borçlu ile borcunun yazılı olduğu defterdir.

Özellikle Ramazan ayında maddi durumu iyi olan insanlar rastgele bir bakkala girip zimen defteri olup olmadığını sorduktan sonra; “Lütfen baştan, ortadan ve sondan şu kadar kişinin borcunu hesaplarmısın?” diye sorar ve ardından da hiç tanımadığı insanların borcunu öderdi. Ardından da “Borçlarını silin, Allah kabul etsin!” der ve oradan ayrılırdı.

TOPLUMSAL YAŞANTI

Osmanlı toplumunda günlük hayat; saray, şehir, köy ve konar göçer hayatı olmak üzere dörde ayrılır.

a) Saray Hayatı

Hanedan üyeleri ve yöneticilerin büyük kısmı sarayda yaşıyordu. Devletin idare edildiği sarayların en önemlisi Topkapı Sarayı'dır.

Osmanlı Sarayları;

Birun: Sarayın dış hizmetlerinin görüldüğü yer.

Enderun: Önemli görüşmelerin yapıldığı sarayın iç bölümüdür. Bu bölüm zamanla devlet adamlarını yetiştirilen okul hüviyetini kazanmıştır.

Harem: Padişahın aile yaşantısını geçirdiği yer. Buranın baş sorumlusu Harem Ağası'dır. Harem'de de aynen Enderun gibi eğitim – öğretim faaliyetleri yapılmıştır.

b) Şehir Hayatı

Ticari hayatın ve kültürel etkinliklerin yaşandığı şehirlerdir. Burada Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar beraberce yaşıyorlardı. Şehirler mahallelerden oluşuyordu. Şehir halkı akşamları cami, kahvehane veya esnaf odalarında toplanıyordu. Bu mekânlarda meddah, karagöz gibi eğlenceler düzenleniyordu. Kadınlar ise kendi aralarında ve evlerde toplanıyorlardı. Osmanlı toplumunda nişan, düğün ve sünnet merasimlerine çok önem veriliyordu. Cuma günü tatildi. Cuma günü Müslümanlar camiye, cumartesi günü Yahudiler havraya, pazar günü Hristiyanlar kiliseye gidiyorlardı. Şehirlerde zaman sabah namazı ile başlayıp akşam namazına kadar sürüyordu. Yemek olarak pirinç, et ve sebze, içecek olarak ise boza, pekmez ve bal suyu kullanılıyordu. Osmanlıda ilk kahvehaneler 1554'te İstanbul'da açıldı.

c) Köy Hayatı

Köylerde temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. İmam ve kefhüdalar köy yönetiminden sorumlu idiler. Köyde yaşam yazın bağ ve bahçelerde çalışarak, kışın ise köy odalarında sohbet ederek geçiyordu. Köyler beş altı haneden oluşuyordu. Bunlardan daha büyük olan yerlere ise nahiye veya kaza deniyordu. Köylerde sadece Müslümanlar yaşadığı gibi, Hristiyan ve Müslümanların birlikte yaşadığı köylerde vardır.

d) Konargöçer Hayatı

Göçebe yaşıyorlardı. Geçim kaynakları hayvancılıktı. Yayla veya kışlaklarda yaşıyorlardı. Göçebelerin kurdukları çadırlara ev veya yurt diyorlardı. Genellikle kıldan yaptıkları çadırlarda yaşıyorlardı. Başlarında aşiret reisleri vardı. Hareketli bir yaşam sürdürüklerinden at ve deve onların vazgeçilmez binek hayvanlarıdır.

TANZİMAT SONRASI OSMANLI TOPLUM YAPISINDA DEĞİŞİMLER

II. Mahmut Dönemi'yle birlikte tüm Osmanlı halkı için “tebaa” tabiri kullanılmıştır. Gayrimüslimler Müslümanlardan hiçbir konuda ayrı tutulmamış ve tam bir hoşgörü toplumu oluşturulmuştur. 1839 Tanzimat Fermanı ile Müslüman – gayrimüslim herkes eşit sayılmıştır. Bu fermanın devamı niteliğinde olan 1856 Islahat Fermanı ile; Azınlıklar devlet memuru olabilecekti. Banka, okul, şirket ve hastane açabileceklerdi. Ayrıca devlet memuru olabileceklerdi.

BİLGİ NOTU:

Osmanlı Devleti bütün bunlarla kaynaşmış bir toplum oluşturmayı hedeflemiştir. Osmanlı toplum yapısındaki değişim kadınlar üzerinde de etkisini göstermiştir. Kadın – erkek eşitliği tartışılır hâle gelmiştir. Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye Hanım kadın hakları konusunda savunuculuğu üstlenmiştir. Değişim kıyafet alanında da kendini göstermiştir. Memurlar ve halk sarık yerine fes, şalvar yerine pantolon, kadınlar ise ferace ve yaşmak yerine maşkâh (süslü baş örtüsü), yeldirme (hafif manto) ve sık çarşaf kullanmaya başlamışlardır. Değişime yemek kültürü de uğramıştır. Mesela daha önce kullanılan sini ve sahanların yerini masa, sandalye ve tabaklar almıştır.

Osmanlı Devleti'nde Sosyal Yardımlaşma Örnekleri

Darülaceze (Yoksul Evi)

1895 yılında II. Abdülhamit tarafından kurulmuştur. 27.000 m²'lik bir alanda kurulmuştur. İdari bina, aceze bölümü, çocuk yuvası, revir, hastane, cami, kilise, sinagog, aş ocağı, fırın, hamam, çamaşırhane ve gasil haneden (ölü yıkama yeri) oluşmaktadır. Bu mekânlarda kimsesiz insanlara bakıldığı gibi 0 – 6 yaş arası çocuklara da ücretsiz bakılmaktadır.

Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi

Asıl ismi Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi'dir. İstanbul Fatih semtinde kurulmuştur. Hastane Abdülmecit'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan tarafından açılmıştır.

Hamidiye Etfal Hastanesi

II. Abdülhamit tarafından 1899'da İstanbul'da açılmıştır. Bugünkü adı Şişli Etfal Hastanesi'dir Türkiye'deki ilk çocuk hastanesidir. II. Abdülhamit'in yedi aylık kızı Hatice Sultan difteri hastalığından ölünce bu duruma çok üzülen padişah Dr. İbrahim Bey'e bu hastaneyi kurdurmuştur.

Dârüşşafaka

1863'te Şefkat Yuvası adıyla Abdülaziz Dönemi'nde açılmıştır. Maddi durumu kötü ve yetim çocuklar eğitim görmüştür. Okul 1873' ten itibaren eleme yöntemi ile öğrenci almaya başlamıştır.

Darülevtam

Birinci Dünya Savaşı sırasında yetim ve öksüz çocuklar için açılan yurtlardır. İttihat ve Terakki Partisi Dönemi'nde bu yurtlara gelir bulunamadığından çocuklar perişan olmuştur. Bu çocukların kabiliyetli olanları zamanla Dârüşşafaka Okulu'na alındı. Zamanla Dârüşşafaka tamamen kaldırılmıştır.

Hilâlahmer Cemiyeti (Türk Kızılay'ı)

İrk, din ayrımı gözetmeden yardımı esas alan bir kurumdur. Bu cemiyet ilk olarak 1868 yılında “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti” adıyla kuruldu. 1947 yılında Türk Kızılay'ı adını aldı. Cemiyetin ilk başkanı Rum asıllı Doktor Marko Paşa'dır.

Donanma Cemiyeti

Cemiyet, Osmanlı Donanması'nın güçlendirilmesi amacıyla İstanbul'da açıldı. Halk, öğrenci ve esnaflardan cemiyete ilgi arttı. Zamanla Anadolu'ya da yayıldı. Padişah V. Mehmet Reşat Cemiyet'e katkı sağlayanlara “Donanma İane Madalyası” verdi. Dernek 2 Nisan 1919' da kapatılmıştır.

ÇAĞDAŞ TÜRK TOPLUMU

Bünyesinde çok farklı milletleri barındıran Osmanlı Devleti, 19. yüzyıl sonlarında ciddi toprak kayıplarına uğramış ve kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göç dalgası yaşanmıştı. Bu durum Osmanlı nüfus yapısında önemli değişikliklere neden olmuştu. I. Dünya Savaşı ile Osmanlı Devleti yıkılmış ve Anadolu toprakları işgale uğramıştı. İşgali kabul etmeyen Türk toplumu tam bir var olma – yok olma mücadelesi vermiştir. Milli Mücadele'yi kazanan Türk halkı 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile bağımsızlığını kazanmıştır. Türk halkı ulusal bağımsızlıkla ulusal egemenlik mücadelesini birlikte vermiş ve hızlı bir şekilde imparatorluktan milli devlete geçmiştir. Yeni Türk Devleti de halkı arasında hiçbir ayırım yapmamış ve onlar için “vatandaş” tabirini kullanmıştır. Seviyeli bir toplum oluşturmayı hedefleyen Mustafa Kemal, birçok inkılâba imza atmıştır.

Eğitim Alanında İnkılaplar

Tevhidi tedrisat Kanunu kabul edildi. (3 Mart 1924)

Yeni Türk Alfabesi 'nin kabulü (1 Kasım 1928)

Türk Tarih Kurumu'nun Açılması (1931)

Türk Dil Kurumu'nun Açılması (1932)

Toplumsal Alanında İnkılaplar

Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması

Kılık – kıyafet yasası

Soyadı Kanunu'nun kabulü

Takvim, saat ve ölçülerde değişiklik yapılması

Çağdaş Türk Toplumunda Kadın

Osmanlı Devleti Dönemi'nde Ahmet Cevdet Paşa'nın hazırladığı “Mecelle” adlı kanun kitabı kadın hakları konusunda yetersizdi.

Bu durumu gören Yeni Türk Devleti 17 Şubat 1926' da İsviçre Medeni Kanunu'nu kabul etmiştir. Medeni Kanun ile Türk kadını şu haklara kavuşmuştur:

Toplumsal ve ekonomik alanda kadın – erkek eşitliği sağlanmıştır. Kadınlar istediği mesleğe girme hakkını elde etmiştir. Tek eşle evlilik ve resmi nikâh zorunluluğu getirilmiştir. Miras, boşanma ve şahitlikte kadın – erkek eşitliği sağlanmıştır. Türk kadını Medeni Kanun ile bu hakları elde ettiyse de henüz siyasi haklarına kavuşamamıştı.

Türk kadını;

1930 yılında belediye seçimlerine,

1933 yılında muhtarlık seçimlerine,

1934 yılında ise milletvekilliği seçimlerine

Katılma hakkını elde etmiştir.

BİLGİ NOTU:

Türk kadını siyasi haklar konusunda birçok Avrupa devletine örnek olmuştur.

BİLGİ NOTU:

İlk kadın milletvekilimiz Satı Kadın olup 1935

– 1939 yasama döneminde TBMM'ye on beş kadın milletvekili girmeyi başarmıştır.

Toplumsal alanda çağdaşlaşmayı hedefleyen Mustafa Kemal başka yenilikler de yapmıştır.

Bu yenilikler şunlardır:

- Yapılan yeniliklerin halka duyurulması amacıyla radyo kurulmuştur.
- Ankara Radyosu 1927'de Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi tarafından devreye sokulmuştur.

- İstanbul Şehir Tiyatrosu kurulmuştur.
- 1930’ da Opera Cemiyeti kurulmuştur.
- Darülfünun, İstanbul Üniversitesi adını almıştır.
- Lâtin Alfabesi ‘nin halka öğretilmesi amacıyla Halkevleri açılmıştır. Halkevleri ilk olarak 1931’ de Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, İstanbul, İzmir, Konya ve Van gibi illerde açılır. Diğer adı ulusevi’dir.
- Demokrat Parti Dönemi’nde Halkevleri 1951 yılında kapatılmıştır.

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

III. ÜNİTE

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE HUKUK

3. ÜNİTE

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE HUKUK

Hukuk, bir arada yaşayan insan topluluklarının hayatlarını sürdürebilmeleri için uygulanan kurallar bütünüdür.

Türklerdeki siyasi ve sosyal hayatı düzenleyen hukuk kurallarına “**töre**” diyoruz.

Töre yazılı değildir. Töreye uymak çok önemlidir. Törede asıl olan adalet, eşitlik, iyilikle insan sevgisidir. Töreği uygulamamak en büyük suç sayılıyordu. Hükümdar dahil herkes töreye uymak zorundaydı.

BİLGİ NOTU: Halk ve yöneticilerin töreye uyma zorunluluğunun bulunması Türklerde “**kanun üstünlüğü**” nün olduğunu göstermektedir.

Törede bir değişik yapılacaksa buna ancak **kurultayda karar verilirdi.**

Kurultayda halktan da üyeler bulunurdu.

Bu durum şunu gösteriyor ki, bu organ bir yasama (kanun yapma) organı olduğuna göre kanunların hazırlanmasında halkın da etkili olduğunu görmekteyiz.

İlk Türk Devletleri’nde Hukuki Yapı

Türklerin inanışına göre ülkeyi yönetme yetkisi hükümdarlara tanrı tarafından verilmiştir: **(KUT anlavışı)**

Gök Tanrı adaletli bir yönetim istediğinden Türkler adalete çok önem vermişlerdir. Adalet teşkilâtının başında bulunan kağan ölüm dahil her türlü cezayı verebiliyordu. **Türklerde yargu adı verilen mahkemeler vardı.**

Bu mahkemeler yüksek mahkeme özelliği gösterir ve başında kağan bulunurdu. Yalan ve hırsızlık başta olmak üzere adi suçlara bakan mahkemeler de vardı. **Bu mahkemelerin başında ise yargın (Yargucı) bulunurdu.**

Türklerdeki Bazı Cezalar:

- Adam öldürmenin cezası idamdı.
- Hırsızlık yapan kişi yakalanırsa malına el konur ve aile fertlerinin hürriyeti kısıtlanırdı.
- Tehlike olmadıkça ok ve yay kullanmak yasaktı.
- Barış zamanı başkasına ok çekmenin cezası ölümdü.
- Zinanın cezası idamdı.
- Ordudan kaçanlar ve vatana ihanet edenlerin cezası ölümdü.

BİLGİ NOTU: Türkler göçebe bir yaşam sürdüklerinden dolayı uzun süreli hapis cezası vermiyorlardı.

Türklerdeki en uzun hapis cezası on günü geçmiyordu. Ayrıca suçlunun cezası devlet tarafından anında verildiğinden dolayı “**kan gütme**” olaylarına rastlanmıyordu.

Türkler suçları içeriğine göre ikiye ayırmışlardır.

- 1) Hafif suçlar
- 2) Ağır suçlar: Vatana ihanet, adam öldürme, devlete isyan

Aile Hukuku

Türkler aile müessesesine **oguş** diyorlardı.

Aile ortamı kurulurken mutlaka bir tören düzenlenirdi ve eşlerin birbirine denk olmasına dikkat edilirdi.

Çocuklar babanın velâyeti altındaydı. Bireyler arasında mal ayrılığı esası olduğundan bir kadın kendine ait olan malı istediği gibi tasarruf hakkına sahipti

Boşanma Türklerde nadirdi. Tarafların karşılıklı isteği ile boşanma gerçekleşiyordu.

Mirastan kız ve erkek çocuklar eşit şekilde yararlanıyordu.

TÜRK – İSLÂM DEVLETLERİ'NDE HUKUK

Türkler Müslüman olduktan sonra törenin yanı sıra İslam hukukunu kullanmaya başlamışlardır. Töre tamamen terk edilmemekle birlikte **şer'i hukuk** da uygulanmıştır.

Şer'i hukuk dört ana temele dayanmaktadır:

- 1. Kuran**
- 2. Sünnet**
- 3. İcma**
- 4. Kıyas**

Türk – İslam Devletleri şer'i hukukun yanı sıra örfi hukuku da uygulamışlardır.

Çünkü fethedilen yerlerdeki halkın örf ve adetleri de dikkate alınmalıydı. Bu durum örfi hukuku ortaya çıkarmıştır. Fakat **örfi hukuk hiçbir zaman şer'i hukuka ters düşmemekteydi.**

Kanunları çıkarma yetkisi hükümdara aitti. Fakat hükümdar şer'i hukuka ters düşmemek durumundaydı.

Büyük Selçuklu, Karahanlı ve Anadolu Selçuklularında bu durum aynen sürmüştür.

Moğol imparatoru **Cengiz Han Cengiz Yasası'nı** oluşturmuştur. Uygur dili ile yazılan bu yasaya aynı zamanda **'Yasanâmeibüzürg'** denmektedir.

Türk – İslam Devletleri'nde Hukuki Yapı

Türk – İslam hukuku;

1. Şer'i hukuk
2. Örfi hukuk

Olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Şer'i Hukuk

Başında kadı bulunur. Kadı'larına başı ise baş kadı manasına gelen **Kadilkudât'dır. Şer'i hukukun konuları** arasında **aile, miras, ölüm ve ticareti gösterebiliriz.** Hayır işleri ve vakıfların idaresinden de kadılar sorumludur.

BİLGİ NOTU: Kadı'larına verdikleri karara itiraz edilirse mesele **Divanımezâlim**'de görüşülürdü.

Örfi Hukuk

Askeri, mali ve yönetim konularına bakar. Örfi yargının başında **"Emir-i dâd"** bulunurdu.

Bu mahkemenin verdiği önemli kararlar bizzat sultanın başkanlık ettiği mahkemelerde hükme bağlanırdı.

BİLGİ NOTU: Anadolu Selçuklu Devleti'nde örfi yargıya **"Darü'l adl" (adalet evi)** adı veriliyordu.

BİLGİ NOTU: Türk – İslam Devletleri'nde askeri davalara **Kadı asker veya kadileşker** bakardı.

BİLGİ NOTU: Türk – İslam Devletleri'nde Kadı'lar aldıkları kararlarda baskı yapılmadığından **yargı bağımsızlığını gösterir.**

C) OSMANLI DEVLETİ'NDE HUKUK

1. Klâsik Dönem Osmanlı Hukuku

Osmanlı Devleti hukukta **Anadolu Selçuklu Devleti'ni örnek almıştır.**

Devletin ilk dönemlerinde yazılı bir hukuk yoktu. Fakat sınırların genişlemesine paralel olarak hukukta yeni düzenlemeler ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nde de hukuk **şer'i ve örfi** olmak üzere ikiye ayrılır.

Ser'i hukuk İslami hukuk, örfi hukuk ise padişahın koymuş olduğu kurallardır. İki hukuk birbiri ile çelişmemek durumundaydı. Şer'i hukuk İslami hukuk olduğundan sadece Müslümanlar için geçerliydi. Gayrimüslimlerin kendi hukuk kuralları bulunuyordu.

Örfi hukuk bizzat padişahın ferman veya beraatlarına dayanıyordu. Bu hukuk sosyal hayatı düzenleyen kurallardı. **İlk Osmanlı kanunnameleri bizzat Fatih Devri'nde hazırlanan Kanunnâmeiâli Osman'dır.**

II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde de kanunlar hazırlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Kanuni Kanunnamesi hazırlanmıştır.

BİLGİ NOTU: **Fatih Kanunnamesinde** merkezi otoriteyi düzenleyici kurallar yer almıştır. Hatta bu kanunnamede kardeş katline dâhi izin verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Kanunnameler:

1) Umumi Kanunnameler

- a) Kanunname-i âli Osman
- b) Teşkilât Kanunnameleri

2) Hususi Kanunnameler

- a) Özel askeri gruplara ait kanunnameler
- b) İktisadi gruplara ait kanunnameler
- c) Sosyal gruplara ait hususi kanunnameler

3)

- a) Ferman
- b) Berat
- a) Yasak Nameler

4) Sancak Kanunnameleri

- 5) Miri arazi ve tımar nizamına ait kanunnameler
- 6) Adalet nameler

a) Osmanlı Devleti'nde Hukuki Yapı

Osmanlı Devleti, ilk kurulduğu zaman üç yüz çadırı geçmeyen bir beylikken kısa sürede dünyanın en güçlü devletlerinden biri haline gelmiştir. Bundaki en büyük etkenlerden biri de din ve ırk ayrımı gözetmeden tüm halkına adaletli bir yönetimle yaklaşmasıydı. Öyleki bir Padişah bir Rum usta ile Kadı'nın karşısına çıkabiliyor ve mahkeme tarafından padişah cezalandırılabilirdi. (Fatih devri) **Osmanlı hukukunun işleyişinden adaletin divandaki temsilcisi Kazasker sorumludur.**

Kazasker aynı zamanda kadı ve müderrislerin atamalarından da sorumluydu.

Osmanlı Devleti'ndeki Divan Teşkilâtı bir yüksek mahkeme gibi çalışıyordu. Şeyhülislam'ın hukuk ile ilgili görevi ise divanda alınan kararların dine uygunluğuna karar vermektir.

Kadılar

Adaletten sorumlu kişilerdir.

Kadı'nın verdiği karara padişah karışmazdı.

Kadı'nın verdiği karara itiraz edilirse durum bir üst mahkeme gibi çalışan Divanhümayun'da görüşülürdü.

Kadılar kaza ve sancaklardaki mahkemelerin başkanlıkların da yapıyorlardı.

Kadılar şeri ve örfi hukuka bakıyorlardı.

Başkentten gelen ferman veya beraatların halka ulaşmasını sağlıyorlardı.

Bulundukları bölgenin asayişini sağlıyorlardı.

Vakıfların denetimine bakıyorlardı.
Miras, ticaret ve nikâh gibi işlere bakıyorlardı.

BİLGİ NOTU: Bu işleri yaparken kadılara böcekbaşı, subaşı ve çöplük subaşını gibi görevliler yardımcı oluyordu.
Nahiyelerde kadıların görevini naipler yapıyordu.
Mahkemelerde alınan kararlar Ser'iyve sicillerine yazılıyordu.

BİLGİ NOTU: Halk ile fazlaca kaynaşmamaları için kadıların bir yerde görev süresi 18 ay ile 3 yıl arasında sınırlandırılıyordu.

BİLGİ NOTU: Osmanlı Devleti'nde kadılıkta en üst makam İstanbul kadılığıdır (Taht kadılığı).
İstanbul kadısını doğrudan padişah atıyordu. Mekke, Medine, Kudüs, Şam ve Kahire kadılıkları da önemliydi.

b) Osmanlı Hukuk Sistemindeki Değişmeler

III. Mahmut Dönemi'nde ayanlarla imzalanan 1808 tarihli Senedi ittifak ile ayanların varlığı kabul edilmiş ve padişahın yetkileri sınırlandırılmıştır.

II. Mahmut Dönemi'nde gayrimüslim halk için kullanılan reaya kelimesi yerine tebaa tabiri kullanılmıştır.

II. Mahmut Dönemi'nde "müsadere" sistemi kaldırılmıştır.

MÜSADERE: Suçlu görülen bir kişinin malına devletin el koymasdır.

II. Mahmut Dönemi'nde hukuk alanındaki en önemli gelişme ise bugünkü Adalet Bakanlığı olan "Nezaretideavi" nin kurulmasıdır.

2. Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukuku

Tanzimat Fermanı, 1839 yılında dönemin sadrazamı Mustafa Reşit Paşa tarafından I. Abdülmecit'in emriyle ilan edilmiştir.

Bu ferman ile Osmanlı Devleti hukuk devleti olmuştur.

Batı tarzı işleyen mahkemeler kurulmuştur.

Karma mahkemeler kuruldu. Bu mahkemelerde Hristiyanlarda tanık olabiliyordu.

Şer'i mahkemeler varlığını devam ettirmiştir.

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı ülkesinde kanun gücü etkili olmuştur.

1856 Islahat Fermanı ile de azınlıklar birçok yenilik elde etmişlerdir.

Meselâ mahkemelerinde kendi dinlerine göre yemin edebilecekleri gibi birçok meselelerini kendi din adamlarının nezaretinde çözebileceklerdi.

BİLGİ NOTU: Tanzimat Dönemi'nin Osmanlı hukukuna en büyük getirisi Müslümanlarla gayrimüslimlerin kanun önünde eşit olmasıdır.

BİLGİ NOTU: Osmanlı Devleti'nde mahkemelerde alınan kararların duyurulması amacıyla Ceride-i mahakim adlı gazete çıkarılmıştır.

3. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Hukuku

Osmanlı Devleti'nde 23 Aralık 1876' da meşrutiyet ilan edilmiş ve aynı gün Kanunuesasi adlı anayasa ilan edilerek anayasal düzene geçilmiştir.

Meşrutiyet'in ilanı ile ilk defa Osmanlı halkı padişahın yanında yönetime ortak olmuştur.

Fakat bu meclis azınlık kökenli milletvekillerinin olumsuz tutumları yüzünden uzun ömürlü olmamış ve bir yılını dâhi doldurmadan kapanmıştır.

Fakat padişah II. Abdülhamit meclisi kapatsa da anayasaya dokunmamıştır.

Kanunuesasi 'ye göre;

Osmanlı halkının temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmıştır.

Kanun önünde eşitlik sağlanmıştır.

Basın – yayın özgürlüğü sağlanmıştır.

Kamu hizmetlerinden eşit bir biçimde yararlanma kabul edilmiştir.

BİLGİ NOTU:

Tanzimat Dönemi'nde Ahmet Cevdet Paşa'nın hazırlandığı Mecelle-i ahkâmı adliye adlı eser Osmanlı Devleti'nin ilk medeni hukuk kitabıdır.

BİLGİ NOTU: İttihat ve Terakki Partisi'nin baskıları sonucu padişah II. Abdülhamit 24 Temmuz 1908' de II. Meşrutiyet'i ilan etmiştir.

Bu dönemde Kanunuesasi 'de yapılan değişikliklerle padişahın mutlak otoritesi sınırlandırıldığı gibi temel hak ve özgürlükler de genişletilmiştir.

Padişah, eskiden olduğu gibi mutlak veto yetkisine sahip değildi. (1909 değişikliği ile)

Kanunuesasi ile Osmanlı Halkına Tanınan Hak ve Özgürlükler

- İbadet, kişi ve vatandaşlık güvencesi Müsadere, işkence ve angarya kaldırılacaktı.
- Konut dokunulmazlığı
- Öğretimde eşitlik
- Kazancına göre vergi verme
- Yasal olmayan tutuklamaların kaldırılması
- Kişilere ait evrak veya mektupların mahkeme kararı olmadan açılmaması
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü
- Padişaha tanınan sürgün yetkisinin kaldırılması
- Dernek kurma hakkı

D) CUMHURİYET DÖNEMİNDE HUKUK

1) Hukuk Alanında Düzenlemeler

Hukuk, toplumun huzur ve güvenlik içinde yaşamasını sağlar.

Uygar toplumlarda toplumun ve bireylerin ihtiyaçları toplumda huzur ve güveni sağlayacak şekilde düzenlenir.

M. Kemal'e göre Batılılaşma hem kalkınma hem de aydınlanmanın ön şartıdır. Bu nedenle hukuk alanında da Batı tarzı kurallar egemen olmalıydı.

2) Laik Hukuk Sistemine Geçiş

Atatürk Diyor ki;

“Cumhuriyet Türkiye'sinde eski hayat kuralları ve eski hukuk kuralları yerine yeni hayat kuralları ve yeni hukukun kaim olmuş bulunması bütün gayri tabii tereddüt bir emrivakidir. Bütün yeni kanunlar getirerek eski esasat'ı hukukiye 'yi temelinden yok etmek teşebbüsündeyiz.”

Atatürk'ün Söylem ve Demeçleri

Laik hukuk sistemi demek, devlet kurallarının dini esaslara dayanmamasıdır. Kanunlar kişinin ihtiyaçlarına göre konulmalıdır. Laik hukuk, tüm medeni devletler tarafından da kabul edilmektedir.

Osmanlı hukuku, dine dayalı (teokratik) bir hukuk idi. Cumhuriyet'in ilanı ile hukukta laikleşme süreci başlamıştır.

Laik Hukuka Geçişin Nedenleri

- a) Eski hukuk sisteminin modern çağın icaplarına cevap verememesi
- b) Türkiye'nin Batı medeniyetine ulaşmak istemesi
- c) Dini hukuk yüzünden farklı dindeki insanlar için ayrı hukuk kuralları gerekiyordu. Bu da hukuk birliğini zedeliyordu.
- d) Hukukta laikleşme ile siyasi bağımsızlık garanti altına alınmış olacaktı.

ÖNEMLİ: Laik Hukuk Alanında Kabul Edilen Kanunlar

- İsviçre'den Borçlar Kanunu alınmıştır.
- İtalya'dan Ceza Kanunu alınmıştır.
- Almanya'dan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu alınmıştır. (1929)
- İtalya'dan İcra ve İflas Kanunu alınmıştır. (1932)
- Fransa'dan İdare Hukuku alanında yararlanılmıştır.
- 17 Şubat 1926'da İsviçre'den Medeni Kanun alınmıştır.

Ankara Hukuk Mektebi

5 Aralık 1925' te Ankara Adliye Hukuk Mektebi adıyla kurulmuştur.

İlk anda üç yüz bir öğrenci kayıt yaptırmıştır.

Okula uygun bina bulunamadığından açılışı TBMM salonunda yapılmıştır.

Mektebin açılış konuşmasını Mustafa Kemal yapmıştır.

Okul 1927 yılında "Ankara Hukuk Fakültesi" adını almıştır.

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

IV. ÜNİTE

TÜRKLERDE EKONOMİ

4. ÜNİTE

TÜRKLERDE EKONOMİ

İLK TÜRK DEVLETLERİ'NDE EKONOMİ

a) Hayvancılık Türklerde ekonomik hayatın temelini hayvancılık faaliyetleri oluşturuyordu.

Konargöçer yaşam çerçevesinde şekil alan bu hayat; at, koyun, deve, sığır gibi hayvanların beslenmesi ve bu hayvanlardan elde edilen yiyecek, içecek, giyim vb. ürünlerin hayatın her alanında kullanılması ile devam ettiriliyordu.

b) Tarım Türkler hayvancılığın yanında tarıma elverişli bölgelerde tarımsal üretimde yapmışlardır.

Türklerin kullandıkları en önemli tarım aletleri saban, orak ve Düven'dir. Türklerde tarım devince ilk akla gelen devlet Uyğurlardır.

Sulama kanalı açmak, üzüm, kavun, karpuz yetiştiriciliğiyle ön plana çıkmışlardır. Ayrıca Köktürk Hakan'ı Kapgan Kağan'ın Çin'den vergi olarak tohumluk buğday ve tarım aleti alması Türklerde tarıma bakış açısını Uyğurlardan öncesine de taşımaktadır.

c) Madencilik Maden işçiliğinde ileri giden Türkler kendi silah ihtiyaçlarını karşılamının yanında bu işin aynı zamanda ticaretini de yapmışlardır.

d) Ticaret: Türk Devletleri'nin ekonomisinde önemli bir yere sahip olan **İpek Yolu ve Kürk Yolu** tarih boyunca Türk Devletleri'nin ekonomisine önemli bir katkı sunmuştur. Bu sebeple bu yolların elde tutulması Türk Devletleri için kaçınılmaz olmuştur.

e) Vergi Sistemi: Ekonominin ana kaynaklarından olan vergi toplama işine Hunlar, Köktürkler ve Turfan Uyğurları özel memurlar tahsis ederek bu konuya önem verdiklerini ortaya koymuşlardır. **Ticari ödeme modelleri olarak Türklerde uygulanan en yaygın model hizmet karşılığı mal takası şeklindeydi.** Ayrıca **Uyğurlar ödeme aracı olarak Böz (mühürlenmiş kumaş) madeni para, altın, gümüş ve bakır paraların yanında Çav adı verilen kâğıt parayı da kullanmışlardır.**

TÜRK – İSLAM DEVLETLERİ'NDE EKONOMİ

İlk Müslüman Türk Devletleri'nde eski ekonomik anlayışın devam ettirilmesi yanında, İslâmiyet'le birlikte iktisadi anlayışta yeni anlayış ortaya çıkmıştır.

İlk Müslüman Türk Devletleri tarım ve hayvancılığın yanı sıra ticarete de büyük önem vererek ticaret yollarına hem hâkim olmak hem de güvenliğini sağlamak için büyük çaba sarf etmişlerdir.

Selçuklular bir taraftan İpek Yolu üzerindeki şehirleri ele geçirmeye çalışırken diğer taraftan fethedilen şehirlerde vergi indirimi başlamasına giderek imar faaliyetlerine katkıda bulunmuşlardır. Melikşah Döneminde birçok sosyal kurumun inşası imar faaliyetlerine en güzel örnektir.

İlk Türk Devletleri'nden **Mısır'da kurulan Tolun oğulları ve İhsidler ticareti geliştirmek için bir taraftan Baharat Yolu'nun Akdeniz'e açılan limanlarını elde tutmaya çalışırken diğer taraftan Avrupa ülkeleri ile ilişkili ticari anlamda sıkı tutmuşlardır.**

TÜRK – İSLÂM DEVLETLERİ'NDE İKTİSADİ KURUMLAR

İKTA SİSTEMİ

Mülkiyeti devlete ait olup, ordu mensuplarına ve memurlara hizmet veya maaş karşılığında verilen topraklar **İkta Sistemi**'ni oluşturmaktaydı.

Hız. Ömer Dönemi'nde uygulanmaya başlayan İhta Sistemi Emeviler ve Abbasilerle devam etmiş, Selçuklu Devleti bu sistemi daha da geliştirmiştir.

İhta Sistemi Uygulama Şekli

İhta olarak verilen bölgelerin vergileri **İhta sahipleri** tarafından toplanmakta idi. Böylece merkezden herhangi bir vergi memuru tayin edilmeden, İhta sahiplerinin maaşlarının dışında kalan miktar hazineye devrediliyordu.

İktalarda toplanacak vergiler kanunla tespit ediliyordu.

Devlet feodal bir yapıya geçilmesini önlemek için büyük İktalarda babadan oğula geçme durumuna izin vermiyordu.

İhta Sistemi Anadolu Selçuklularında küçük İktalar şeklinde devam etse de miri toprakların malikâne ve vakıf hâline getirilmesi, Moğol istilası, iktaların özel mülk olarak dağıtılması sistemi zayıflatmıştır.

Tüm bu gelişmelere rağmen Beylikler Dönemi'nde sistem korunmuş daha sonra **Osmanlı Devleti bunu geliştirerek Tımar Sistemi'ne dönüştürmüştür.**

İhta Sistemini İlhanlılar, Eyyubiler, Memluklerde uygulamış, hatta Hindistan'a kadar yayılmıştır.

VERGİ SİSTEMİ

Türk – İslâm Devletleri'nde ekonomiyi oluşturan en önemli kalemlerden birisi de **vergi** idi. Bu dönemde vergi sistemi İslâm hukuku çerçevesinde oluşmuştur.

VERGİ GELİRLERİ

- 1. Zekât:** Müslüman halktan 1/40 oranında alınan vergi.
- 2. Öşür:** Müslüman halkın yetiştirdiği ürün üzerinden alınan vergi.
- 3. Haraç:** Gayrimüslim halkın vermekle yükümlü olduğu ürün ve toprak vergisi
- 4. Cizye:** Gayrimüslim erkeklerden askerlik hizmetinden muaf olmalarına karşılık alınan vergi. Çocuklar, papazlar ve yaşlılardan bu vergi alınmazdı.
- 5. Bağlı devlet ve beyliklerin ödediği vergiler.**
- 6. Ülkede var olan değişik iş kolları, kervanlar, tüccarlar ve pazar yerlerinden alınan vergiler.**

AHİLİK

Türkiye Selçuklu Devleti Dönemi'nde ortaya çıkan Ahilik, esnaf ve zanaatkârların ticari hayatını şekillendiren dini ve iktisadi yönü ağır basan sosyal bir teşkilattır.

AHİLİK TEŞKİLATI

- Çırak, kalfa, usta ilişkisini kurarak mesleki eğitim yapmıştır.
- Esnaf arası dayanışmayı sağlamıştır.
- Üretimin kalitesini ve fiyatların ayarlanmasını sağlamıştır, üyelerin dini ve ahlaki bilgilerinin artırılmasını sağlamıştır.
- Moğol istilası sonrası Anadolu'da huzuru ve güvenliği sağlamaya çalışmışlardır.
- Ahilik teşkilatına gayrimüslim esnaf ve tüccarlar alınmayarak ticaret ve sanayi hayatına Müslüman Türklerin hâkim olması sağlanmaya çalışılmıştır.

VAKIF SİSTEMİ

Türk – İslâm tarihinde önemli bir yere sahip olan Vakıflarına tarihi **Uygurlara** kadar uzanmaktadır. Vakıf sistemi Türk – İslâm tarihinde Büyük Selçuklu Döneminde hızla gelişmiş, **Türkiye Selçuklularında I. Gıyasettin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubat zamanlarında** zirve noktaya ulaşmıştır.

11. ve 13. YÜZYILLARDA ANADOLU'DA EKONOMİK HAYAT

Anadolu tarih boyunca stratejik önemini korumuş, Türkiye Selçukluları Dönemi'nde tarım, ticaret, sanayi gibi alanlarda merkez olma durumunu devam ettirmiştir.

Anadolu'nun Ticari Açıdan Gelişmesinin Nedenleri

- Madenlerin işletilmesi
- Fetih hareketlerinin ticari amaçlı yapılması
- Sanayinin Ahiler tarafından teşkilatlandırılması
- Latinlerle ticaret anlaşmaları yapılması
- Yabancılarla düşük gümrük vergisi uygulanması
- Kervansarayların yapımına önem verilerek zarara uğrayan tüccarlara “**devlet sigortası**” sisteminin getirilmesi
- Karadeniz ve Akdeniz limanlarının fethedilmesi

Kösedağ Savaşı (1243)' ndan sonra Anadolu'nun iktisadi yapısı büyük zarar gördü. Toprak sistemi altüst oldu.

Tarlalar boş kaldı. Ürünler hasara uğradı. Bunlara ek olarak kuraklık ve çekirge afeti ülkede açlık ve sefaleti beraberinde getirdi.

Beylikler Dönemi'nde Anadolu'da ekonomi kısmen de olsa canlanmaya başlamıştır.

Bu dönemde Venedik, Ceneviz, Napoli, Fransa gibi devletlerle ticari anlaşmalar yapılarak ticarete devam edilmiştir. Karamanoğulları, Ramazanoğulları, Candaroğulları, Saruhanoğulları ve Menteşeoğulları bu dönemde ön plana çıkan beyliklerdir.

OSMANLI EKONOMİSİ

Osmanlı ekonomisinin temelini; örfler, gelenekler, İslami anlayış ve fethedilen toprakların kültürleri oluşturmaktadır.

Osmanlı Klasik Dönem Ekonomisinin İlkeleri

1. İaşecilik (Provizyonizm): Toplum içinde her türlü malın (metanın) bol olması ve buna bağlı olarak fiyatların düşük olması esasına dayanır.

2. Gelenekselcilik: Ekonominin; kişilerin, kurumların ve toplumun içinde anlamını bulduğu geleneğe göre işlemesidir. Devlet tüketimle birlikte üretimi de kontrol altında tutmayı amaçlar. İhtiyaç duyulan miktarda ithalata izin verir.

3. Fiskalizm: Devletin ekonomik kararlar alırken bir taraftan hazine gelirlerini yükseltme diğer yandan da gelir seviyesinin düşmemesi için harcamaları kısma esasına dayanır.

KLASİK DÖNEM EKONOMİK YAPI

Bu dönemin ekonomik yapılanması **Merkez Maliyesi, Tımar sistemi ve Vakıf sistemi** olmak üzere üç kısımda incelenmektedir.

1. Merkez Maliyesi: Osmanlı Devleti'nde merkezde baş defterdar Rumeli ve Anadolu eyaletlerinin dışında kalan diğer eyaletlerde baş defterdara bağlı taşra defterdarlıkları bulunmaktaydı.

Devletin en önemli gelir kaynağı vergilerdi. Vergiler şeri vergiler ve örfi vergiler olmak üzere iki kısma ayrılmakta idi.

SERİ VERGİLERE ÖRNEKLER

Öşür vergisi: Müslümanlardan ürettikleri ürün üzerinden alınan vergi.

Tapu vergisi: Miri arazi üzerine yapılan bina, harman vb. yapılan yapılardan alınan vergi.

MADEN GÜMRÜK VERGİLERİ

Haraç vergisi: Gayrimüslimlerin ürettikleri ürün üzerinden alınan vergi.

OTLAK – YAYLAK VERGİLERİ

Ağıl, ağnam vergisi: Sipahinin yaptığı ağıl ve hayvan vergileri.

Çift bozan vergisi: Toprakları sebepsiz yere üst üste üç yıl boş bırakanlardan alınan vergi.

ÖRFİ VERGİLERE ÖRNEKLER

Avarız vergisi: Olağanüstü durumlarda toplanan vergi.

İzni sefine vergisi: Yabancı tüccarlardan Boğazlardan geçmelerine verilen izinlere karşılık alınan vergi.

Derbent resmi vergisi: **Tüccarların geçtiği kapı ve geçitlerde elde edilen vergiler.**

TIMAR SİSTEMİ:

Selçuklu Devleti'ndeki İktâ sisteminin devamı olan "Tımar Sistemi" Osmanlı Devleti'nde askerlere ve devlet görevlilerine belli bir bölgenin vergi ve maaş karşılığı verilmesidir.

Devlet görevlilerine verilen bu bölgelere dirlik adı verilmektedir. Dirlikler gelirlerine göre üç kısma ayrılmaktadır.

1. Has: Yıllık geliri yüz bin akçeden fazla olan topraktır.

2. Zeamet: Yıllık geliri yirmi bin ile yüz bin akçe arası olan topraklar.

3. Tımar: Yıllık geliri yirmi bin akçeye kadar olan topraklar.

Osmanlı ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olduğu için tımar sistemine çok önem vermiş, tımar toprakları devlet mülkü sayıldığından dolayı, miras bırakılması, bağışlanması ve vakfedilmesi yasaklanmıştır.

Devlet Sipahi – Reaya ilişkilerini kanunla düzenlemiş, üretimin sürekliliğinin sağlanması için hem sipahinin sorumlulukları hem de reaya'nın sorumlulukları yakın takibe alınmış böylece suiistimallerin önüne seçilmiştir.

Böylece "Tımar Sistemi" ile hem bölgenin güvenliği sağlanmış hem üretimde süreklilik korunmuş hem de hazineden para harcamasının önüne geçilmiştir.

VAKIF SİSTEMİ:

İslâmiyet'e gönülden bağlanmış zengin kişilerin alın teri ile kazandıkları mallarının bir kısmını ömür boyu insanlığın hizmetine sunmasına vakıf denir.

Vakıflar Osmanlı toplumunda toplumsal dayanışma ve sosyal refahı artırmak için birçok yatırım yapmışlardır.

Vakıfların Faaliyetleri

- Vakıflarda biriken paralar geri ödeme şartıyla tüccarlara kredi olarak verilerek ticari hayat canlı tutulmuştur.
- Mahallelerde sıkıntıya düşenler desteklenmiş kervansaray, han ve yolların yapımında etkili olmuşlardır.
- Sağlık, eğitim ve öğretim faaliyetlerini desteklemişlerdir. Şehir surları ve kale inşa ederek savunma çabalarına katkıda bulunmuşlardır.
- Kütüphaneler, eğitim kurumları, imarethaneler inşa edilerek hem halkın eğitim seviyesi yükseltilmiş hem de sosyal devlet anlayışına yardımcı olunmuştur.

Üretimin Yapısı:

Üretime büyük önem veren **Osmanlı Devleti Zirai üretimi** "**Tımar sistemi**" çerçevesinde **Sınai Üretimi** ise "**Loncalar**" kanalıyla sağlamakta idi.

Miri arazi olarak adlandırılan devlet toprakları üretimin sürekliliği için kullanım hakkı fertlere bırakılmıştır.

Osmanlı Devleti üretim ve tüketim dengesini korumak için kaynakların paylaşılmasında büyük farklılıkların oluşmaması için "eşitlikçi" eğilime önem vermiştir.

Zirai Üretim

Osmanlı Devleti; ülke topraklarında hububat üretiminin yanı sıra bahçecilik, sebzeçilik ve bağcılık da yapılmaktaydı. Devlet, üretimin artırılması ve üretici için destekleme fonlarına da başvuruyordu.

Osmanlı toplumunda konargöçerler hayvancılıkla uğraşmakta idiler. Ordunun et ihtiyacının karşılanmasında önemli bir açığı kapatan da konargöçerlerdi. 16. ve 17. yüzyıllarda Celali İsyanları, Savaşlar, otorite boşluğu gibi sebeplerle tımar sistemi bozulmaya başlamış bu durum üretimin düşmesine sebep olmuştur.

Sınai Üretim

Osmanlı Devleti'nde sanayi Loncalar etrafında şekillenmiştir. Loncalar bir meslek örgütlenmesi olarak gelişmiş, kentler büyüdükçe Lonca sayısı artmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Tarım ve hayvancılığa dayanan sanayiler ve gemi inşa sanayi önemli ölçüde gelişmiştir.

Tarım ve Hayvancılığa Dayanan Sanayiler

1. Dokumacılık: Osmanlı Devleti'nde dokuma sanayi; lifli bitkiler, yünlü kumaş üretilenler, ipekli dokumacılar olmak üzere üç kısımda faaliyet göstermiştir. Bursa, İstanbul, Ankara, halıcılıkta Uşak, Gordes, Milas ön plana çıkan yerlerdir.

2. Dericilik: Hayvancılık sektörüne bağlı olarak gelişen deri sanayi daha çok İstanbul, Edirne, Kayseri, Konya, Ankara ve Bursa'da ön plana çıkmıştır. Dericilik ve dokuma sanayi Boyacılığında gelişmesini sağlamıştır.

Maden ve Madencilik Sanayii

Maden sanayi daha çok madeni para ve savunma sanayisiyle ilgilidir. Maden işlemeciliği savaş malzemeleri, at koşum takımları gülle döküm fabrikaları ve savaş gemisi yapımını hızlandırmıştır.

II. Mahmut Dönemi’nde madenlerin işletilmesiyle ilgili tedbirler alındı. Osmanlı Devleti 17. yüzyıldan itibaren Tersanedeki gemi inşa faaliyetlerinde Avrupalı teknisyenlerden faydalanmaya başladı.

Tüketim:

Osmanlı Devleti’nde tüketim alışkanlıkları halkın, yaşadığı sosyal sınıfa göre farklılık göstermektedir. İnsanlar yaşadığı köy, kasaba, şehir yaşamına göre tüketim anlayışı mevcuttur. Tüketime en yoğun olduğu il İstanbul’dur. Buranın ihtiyacı Anadolu ve Rumeli’den sağlanırdı.

Büyük şehirlere gelen ihtiyaç malları kapan adı verilen toptancı hâllerine getirilir Kapan Emni adı verilen görevlilerce satıcılar ve imalatçılara verilirdi.

Ticaret ve Ulaşım Sistemi:

Osmanlı Devleti Fatih Sultan Mehmet Dönemi’nde Kırım’ın fethi ile İpek Ticaret Yolu, Yavuz Dönemi’nde Mısır’ın fethi ile Baharat Ticaret Yolu’nu denetimine aldı.

Devlet bu yollar sayesinde önemli ölçüde ticari canlılık kazandı.

Osmanlı Devleti ticareti geliştirmek ve mal sıkıntısını yaşamamak için 1479 Venedik 1535 Fransa daha sonraki yıllarda ise İngiltere ve Hollanda’ya kapitülasyonlar vermiştir.

Aynı zamanda devlet bu kapitülasyonları vererek Atlas Okyanusu’na kayan Avrupa tiransit ticaretini Akdeniz’e çekmeyi hedefliyordu.

Osmanlı Devleti hem deniz hem de kara ticaretinin gelişmesi için gerekli önlem ve projeleri (Süveys, Don Volga vb.) üretmeye çalışmış, özellikle de kara ticareti için ulaşım güvenliği için memurlar ve tüccarların rahatı için han ve kervansaraylar inşa etmiştir.

Para ve Finansman Sistemi:

Para bir bağımsızlık sembolüdür.

Osmanlıda ilk para Osman Bey Dönemi’nde basılmıştır.

Kullanılan bu ilk paralara “Sikke” adı verilmektedir. Osmanlı Devleti’nin temel para birimi Akçe idi.

İlk Osmanlı kâğıt parası “Kaime” dir. I. Abdülmecit Dönemi’nde 1840 yılında bastırılmıştır.

Osmanlı Devleti 1915 yılından itibaren 4 yıl boyunca 160 milyon liranın üzerinde kâğıt para çıkarmıştır. Bu paralara “evrak-ı nakdiye” adı verilmiştir.

Esnaf Birlikleri:

Osmanlı Devleti’ndeki esnaf ve zanaatkârlar Lonca adı altında teşkilatlanmışlardır.

20. Yüzyıla kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. En büyük liderleri “Ahi Evran” dır.

Lonca ile ilgili bazı kavramlar

Gedik: Bir iş yeri ya da dükkân açma hakkına verilen ad

Sevh: Yönetim kurulu başkanı

Kethüda: Lonca ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen kişi

Yiğit başı: Esnafıya verilen cezaları uygulayan kişi

İşçi başı: Standartları denetleyen kişi

Ehli hibre: Yeni üyeleri seçen kişilere verilen ad

Narh Sistemi: Esnaf ve zanaatkârların kâr oranlarının devlet ve Lonca teşkilatı tarafından belirlenmesine narh denilmektedir.

Osmanlı Ekonomisinde Meydana Gelen Değişmeler

Osmanlı ekonomisi 17. ve 18. Yüzyıllarda ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Uzun süren ve yenilgiyle sonuçlanan savaşlar,

Celali İsyanları bütçe açıklarının meydana getirdiği, Tağışlar (devalüasyon) yönetim, ordu ve Tımar Sistemi'nin bozulması ekonominin bozulmasında başlıca etken olmuştur.

Osmanlı Devleti 17. yüzyıldan itibaren **Tımar Sistemi'nden** yavaş yavaş vazgeçerek **İltizam Sistemi** (toprak gelirlerinin açık artırma ile satılıp parasının peşin alındığı sistem) usulüne yönelmiştir.

Devlet bu sayede az da olsa nakit para ihtiyacını gidermiştir.

Bu uygulamayı daha sonra **Malikâne Sistemi** (mukataa topraklarının hayat boyu kiralanmasıdır) takip etmiştir.

Devlet **1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan** sonra nakit ihtiyacını karşılamak için “esham kanunu” (hisse senedi) ni çıkarmıştır.

Osmanlı ekonomisinin bozulmasında Coğrafi Keşifler sonrası bol miktarda altın ve gümüşün Osmanlı ülkesine girmesi, Maden Ocakları'nın kapanması ve buna paralel darphanelerin kapanması etkili olmuştur.

Bu yüzyılda ithalatı kısıtlayan ihracatı teşvik eden **Merkantilizm anlayışı** Avrupa'nın ana politikası olmuş. Osmanlı, Avrupa için açık bir pazar olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde ilk bütçe Tarhuncu Ahmet Paşa tarafından yapılmıştır.

Sanayi İnkılabı ve Sonuçları Osmanlı ticaretine ilk ciddi zarar veren olay Coğrafi Keşifler 'dir.

Bunu başlangıçta Osmanlı Devleti'nin lehine olan fakat daha sonra aleyhine döndüğü **Kapitülasyonlar** **izlemektedir.**

Osmanlı ticareti özellikle Sanayi İnkılabı ile çok ciddi yara almıştır.

1750'li yıllarda İngiltere'de başlayan ve zamanla Avrupa'ya yayılan Sanayi İnkılabı sonucunda; Osmanlı ülkesi yabancıların **açık pazarı hâline** gelmiştir.

- Bol, ucuz, kaliteli üretim sağlanmıştır.
- İşçi sınıfı ortaya çıkmıştır.
- Üretimde makine gücü ve seri üretime geçilmiştir.
- Köyden şehre göç başlamıştır.
- Sömürgecilik gelişmiştir.
- Dünya Savaşlarına sebep olmuştur.
- Osmanlı el sanayi çökmüş küçük atölyeler kapanmıştır.
- **Alınan borçlar ve imzalanan Antlaşmalar (1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması)** devleti Avrupalıların nüfusu altına itmiştir.

Sanayi Üretimini Artırılması için yapılan çalışmalar

İthal ürünlerden alınan vergiler artırılarak, çuha, kumaş, ipek, feshane ve demir fabrikaları kurulmuş Avrupa'dan ustalar getirilmiş, Avrupa'ya öğrenci gönderilmiş **Yeni kurulan fabrikalar vergiden muaf tutulmuş** **İslahî sanayi Komisyonu** kurulmuştur.

Tarım:

Tanzimat Döneminde her alanda olduğu gibi tarım alanında da gelişmeler olmuştur. Tarım araştırmaları ve tarımın çeşitlendirilmesi için Ziraat ve Sanayi Meclisi ve Nafia Hazinesi kurulmuştur.

1858 yılında Arazi Kanunnamesi çıkarılarak özel mülkivete geçilmiştir. Vergi yükleri hafifletilmiştir.

Yollar yapılmıştır. Nehirlerin ulaşımına açılmasına çalışılmıştır.

Devlet tekelleri kaldırılmıştır. Bütün bu düzenlemeler tarımın gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Yabancı Yatırımlar:

19. yüzyıldan itibaren Osmanlı ülkesine yabancı yatırımlar artmıştır. Bu yatırımlar daha çok su, liman, demiryolu, havagazı ve madencilik alanlarında olmuştur.

Para ve Bankacılık:

Daha önce “**Kaime Mutebere Nakdiye**” adıyla basılan kâğıt paranın sahteleri basılınca 1863 yılında tedavülden kaldırılmıştır.

Sultan Abdülmecit Dönemi’nde 20 kuruş değerinde Mecidive adı verilen gümüş para basılmıştır.

Bankacılık:

Osmanlı Devleti’nde 1847 yılında Galata Bankerleri **Bank-ı der Saadet’i** kurdular.

Daha sonra merkezi Londra’da olan İngiliz sermayeli Bankı Osman-i şahane kuruldu. **Temelini Mithat Paşa’nın kurduğu Memleket Sandıkları’nın oluşturduğu Ziraat Bankası ise 1888 yılında kuruldu.**

Osmanlı Devleti’nin İç ve Dış Borçları

18. yüzyıldan itibaren açık veren Osmanlı maliyesi, devlet için borçlanma kapısını açmıştı. Başlangıçta halktan alınan iç borçla (**esham uygulaması**) bu açık kapatılmaya çalışılmıştır.

1854 yılına kadar ara ara Galata sarraflarından borç alınmış.

Osmanlı Devleti **ilk dış borcu 1854 yılında İngiltere’den** almıştır.

Her yıl katlanarak artan dış borç 1875 yılında devletin borç ödemelerini durdurmasına ve **Moratoryum** (borçların ertelenmesi) ilan etmesine sebep oldu.

Osmanlı Devleti borçları ödemeyecek duruma gelince 20 Aralık 1881 yılında Muharrem Kararnâmesi yayınlanarak **Duyun umumiye İdaresi kurulmuş ve Osmanlı Devleti’nin mali kaynaklarına alacaklı devletler el koymuşlardır.**

24 Temmuz 1923’te imzalanan Lozan Antlaşması ile “Duyunûumumi İdaresi” kaldırıldığı gibi Osmanlı Devleti’ne ait borçlarda çözüme kavuşturulmuştur.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE EKONOMİ (1938’ E KADAR)

Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı ülkesi siyasi, askeri ve ekonomik açıdan tam bir yıkıma uğramıştı. Milli Mücadele Dönemi’nde Ankara’da toplanan TBMM çok büyük ekonomik sıkıntılar çekti. **Mustafa Kemal; siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun ekonomik zaferler ile taçlandırılmaz ise elde edilen zaferin kalıcı olmayacağını farkındaydı.** Bu nedenle hiç zaman kaybetmeden milli mücadele devam ederken **17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir’de Türkiye İktisat Kongresi’ni topladı.**

Mustafa Kemal bu kongrede alınan birçok kararın yanı sıra tarihteki başarı veya başarısızlıkların tümünün ekonomi ile bağlantılı olduğunu çağımızda ekonominin önemli olduğunu ve buna önem verilmesi gerektiğini dile getirdi.

İzmir İktisat Kongresi yeni hükümetin mali ve iktisadi politikasının temellerini oluşturmuştur. Kongre’de alınan kararların uygulanmasıyla ilgili;

- Kapitülasyonların kaldırılması
- Dış borçlar meselesinin çözülmesi
- 1924 Türkiye İş Bankası’nın kurulması
- 1925 Öşür Vergisi’nin kaldırılması
- 1926 Kabotaj Kanunu’nun kabul edilmesi önemli hamlelerdir.

Ekonomide Özel Sektör

Cumhuriyet’in ilk yıllarında özel sektöre önem verilmiş ve bu konuda bazı adımlar atılmış ise de özel sektörün devletten beklenti içinde olması, yeterli sermaye, nitelikli iş gücü ve teknik eleman eksikliğinden dolayı istenilen sonuç elde edilememiştir.

29 Ekim 1929 Dünya Ekonomik Buhranı

Türkiye’yi de derinden etkilemiş devlet **1930 yılından sonra ekonomide devletçi, müdahaleci ve korumacı politikalar izlemiştir.**

Türkiye’de benimsenen devletçilik politikası çerçevesinde 1931 yılında Türkiye Cumhuriyeti **Merkez Bankası’nın** kurulmasını değişik alanlardaki fabrikaları bünyesinde toplayan **“Sümer Bank” ın kurulması** izledi.

1934 yılında **1. Beş Yıllık Sanayi Planı** ile devlet iktisadi hayata doğrudan doğruya girerek ülke genelinde planlı sanayileşmeye geçilmiştir.

1935 yılında yer altı kaynaklarını değerlendirmek üzere **Etibank daha sonra Maden Tetkik Arama Enstitüsü** kurulmuştur.

1938 yılında esnaf ve sanatkârların kredi ihtiyacı için **Halk Bankası** kurulmuştur.

Ayrıca tarımla ilgili reformların yanı sıra devlet sermayeli büyük çiftlikler kurulmuştur.

Devlet dış ticarete ithalata sınırlamalar getirerek **Türk lirasının değerini korumaya** çalışmıştır.

Yapılan ekonomik hamleler sonucunda Türkiye 1938 yılına gelindiğinde pek çok alanda yeni fabrikalarının açıldığı, ulaştırma alanında ciddi atılımların yapıldığı, tarımda modern teknik ve araçların kullanılmaya başladığı ve sanayileşme yolunda ilerlenen modern bir ülke durumuna gelmiştir.

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

V. ÜNİTE

TÜRK DEVLETLERİNDE EĞİTİM

5. ÜNİTE

TÜRK DEVLETLERİNDE EĞİTİM

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE EĞİTİM

İslamiyet'ten önceki Türkler, 38 harfli Göktürk (Orhun) Alfabeti ve 18 harfli Uygur alfabesini kullanmışlardır.

Göktürk alfabesi Türklerin kullandıkları ilk alfabedir.

Sav: Atasözü

Sagu: Ağıt

Koşuk: Kopuz denilen saz eşliğinde söylenen şiirler.

Göktürlere ait «Orhun Abideleri» Türk tarihinin ve edebiyatının en önemli kaynakları kabul edilmektedir.

Uygurlar dışında örgün eğitim yoktur. (Nedeni: Göçebe Hayat)

Uygurlar döneminde örgün eğitime geçilmiştir. (Nedeni: Yerleşik Hayat)

Orta Asya'da yaygın olarak kullanılan On İki Hayvanlı Türk Takvimi'ni ilk kez Türkler düzenlemiştir.

Otacı: Halkı tedavi eden kişiler

a) Eğitim Anlayışı

İlk Türk Devletleri'nde bilgiye ve bilgili insana önem verilmiştir. Cesur ve bilgili anlamında **“Alp insan”** anlayışının ortaya çıkması bunun önemli bir göstergesidir.

Yapılan kazılarda Türklerin yazıyı MÖ. V. yüzyıllarda kullandıkları görülmektedir.

Türklerin kullandığı ilk alfabe Köktürk alfabesidir.

Türklerin eğitim anlayışı; yaşam çerçevesinde gelişmiştir. Yazılı olmayan töre kanunlarını nesiller boyu aktarmaları, eğitimde kız – erkek ayrımı yapmamaları eğitime verdikleri önemi göstermektedir.

İlk Türk Devletleri'nde ilk kez “Örgün Eğitim” kurumlarına Uygurlarda rastlanmıştır.

Uygurlar kâğıdı ve matbaayı kullanmış sahip oldukları kütüphane ve mabetlerinde dini nitelikli eserler ortaya koymuşlardır.

Türkler, savaş tehlikeleri ile her an karşı karşıya oldukları için hazırlıklı olmak durumunda idiler. Bu durum Türklerde askeri eğitimi zorunlu hale getirmiştir.

Ayrıca yaşam biçimleri çerçevesinde de **“Mesleki Eğitim” in usta – çırak ilişkisi** içerisinde tecrübelerin aktarılması ile geliştiği de görülmektedir.

İlk Türk Devletleri'nin bilimsel çalışmaları da hayat tarzlarına göre gelişmiştir.

Türkler Astronomi, Matematik, Kimya ve Tıp gibi bilim dallarında önemli çalışmalar yapmışlardır.

Örneğin, Astronomide 12 Hayvanlı takvim, Matematikte dört işlem ve on tabanlı sistem, Kimyada demirin işlenmesi, kuyumculuk, bakırcılık, **Tıpta ise otacı denilen şifacılar** ve Akupunktur benzeri bir tedavi, bilimsel alandaki çalışmalara örnek gösterilebilir.

TÜRK – İSLAM DEVLETLERİ’NDE EĞİTİM

a) Eğitim Anlayışı

Eğitim Türk – İslam Devletleri zamanında belli bir düzene oturtularak kurumsallaşmaya gidilmiştir.

Türk eğitim tarihinde Karahanlılar bir dönüm noktasıdır.

ÖNEMLİ: Türk – İslam Devletleri’nde eğitim modeli olarak Farabi, ikna metodunu savunurken İbn-i Sina ise zihinsel gelişmeyi sağlamanın yanı sıra kişinin kabiliyetlerinde göz önünde bulundurulmasını savunmuştur.

Türk – İslam Devletleri’nde eğitime verilen önem sayesinde ünlü bilim insanları bu devletlerin bünyesinde toplanmıştır.

b) Medreseler

Türk – İslam Devletleri’nin en önemli eğitim kurumları Medreselerdir.

Medreseler ilk defa Karahanlılar Dönemi’nde kurulmaya başlanmıştır.

Karahanlılarda medrese yöneticilerine “fakih” öğretmenlerine ise “müderris” adı verilmekteydi.

Çalışanların görevlerine göre ücret takdir edilirken öğrencilerin tamamına burs verilmekteydi. **Medreselerin kurulmasına Gazneliler Dönemi’nde devam edilmiş en önemli seviyeye medreseler Selçukluların inşa ettiği “Nizamiye Medreseleri” ile ulaşmıştır.**

Nizamiye Medreselerinde din, dil ve hukuk ağırlıklı bir program uygulanmıştır. Anadolu’da kurulan ilk beylikler ve Türkiye Selçukluları Dönemi’nde, medreseler bir külliye niteliği taşımakta idi.

Önemli: Anadolu’nun ilk medresesi Niksar’da Danişmentlilerin yaptığı Yağbasan Medresesi’dir.

Anadolu’da Danişmentlilerle başlayan medrese kurma geleneği Beylikler ve Türkiye Selçuklularıyla yaygın hale geldi. Anadolu’da başta Konya, Kayseri, Tokat, Sivas, Diyarbakır, Kütahya, Mardin olmak üzere birçok şehirde medreseler kuruldu. Mısır’da kurulan Tolunoğulları ve İhşidoğulları da Mısır’ı bir kültür merkezi haline getirerek eğitime önemli katkılarda bulunmuşlardır.

c) Yaygın Eğitim

Türk – İslam Devletleri’nde yaygın eğitimin en önemli ayağını Ahilik Sistemi (Esnaf kendi arasında toplanarak kurdukları dini ve iktisadi teşkilatlanma) oluşturmaktaydı.

Ahilikte eğitim, iş başında ve iş dışında olmak üzere uygulamalı olarak yapılmaktaydı. Yaygın eğitimin verildiği diğer mekânlar ise Cami, mescit, ilim insanların evleri, kütüphaneler ve ahi teşkilatının zaviyeleridir. Ayrıca medreselerdeki derslere halkın dinleyici olarak katılması da yaygın eğitime örnek verilebilir.

d) Atabeylik

Türklerde şehzadelerin eğitimine çok önem verilmekteydi. Büyük Selçuklu Devleti’nde Şehzadelerin eğitimi için görevlendirilen bilge kişilere Atabey adı verilmekteydi.

e) Türk – İslam Devletleri’nde Bilim

Referanslarını İslamiyet’ten alan Müslüman bilim insanları; tıp, felsefe, matematik, astronomi gibi bilim dallarında önemli gelişmelere imza attılar. Bu dönemde Buhara, Semerkant, Fergana, Bağdat önemli kültür merkezleri haline geldi. Bu kültür merkezleri Farabi, İbn-i Sina, Cezeri, Harezmi, El İdrisi, Yusuf Has Hacip, İbn-i Rüşd, İbn’ül – Heysem, Biruni, Cabir Bin Hayyam, Kaşgarlı Mahmut gibi bilim insanlarıyla aydınlandı.

OSMANLI DEVLETİ’NDE EĞİTİM (Klasik Dönem)

a) Eğitim Anlayışı

Osmanlı Devleti farklı din, dil ve ırka mensup geniş bir coğrafyayı idare etmekte idi. Bu coğrafya ’da huzurlu aşamanın yolu eğitimden geçiyordu. Bu nedenle devlet eğitim anlayışını itaatkâr, dürüst, dindar, vatanını seven, vefakâr, çevresine duyarlı ideal insan modelini yetiştirme yolunu seçti. **Osmanlı Devleti’nde eğitim faaliyetleri örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki şekilde yapılmakta idi.**

Örgün Eğitim Kuralları

Sıbyan Mektepleri

Medreseler

Acemi Oğlanlar Ocağı

Yeniçeri Ocağı

Enderun Mektebi

Saray Eğitimi (Enderun, Şehzade eğitimi, Harem)

Yaygın Eğitim Kuralları

Camiler, tekkeler, loncalar, zaviyeler

Saraylar, köşkler, dergâh, konak – evler

Sıbyan Mekteplerinde öncelikle çocuklara **okuma – yazma ve İslam dininin kuralları ile Kuranı kerim öğretme amaçlanmıştır.**

Gayrimüslimler inanış ve ibadet hürriyeti sağlanarak eğitimlerini açtıkları okullar sayesinde gerçekleştirebilirlerdi.

b) Medreseler

Osmanlı Devleti’nde orta ve Yükseköğretim kurumlarını Medreseler oluştuyordu.

Osmanlıda ilk medrese İznik’te açılmıştır.

Fatih Döneminde Sahnı seman Kanuni Döneminde ise Süleymaniye Medreseleriyle eğitimde önemli atılımlar gerçekleştirilmiş hem ders içerikleri hem personel maaşları daha da geliştirilmiştir. Osmanlı ülkesinde medreseler vakıflar tarafından finanse edilmiştir.

Medreselerle İlgili Kavramlar

Softa: **Medrese öğrencisi** (orta düzey)

Danışment: **Medrese öğrencisi** (yükseköğretim)

Muit: **Müderris yardımcısı**

Müderris: **Öğretim görevlisi**

Mülazemet: **Atanmak için sıra bekleyen öğretim görevlisi**

İcazetname: **Medreseyi bitirenlere verilen diploma**

Akademik Kariyer Basamakları

Softa-> Danışment -> Muid ->Mülazim->Müderris

ÖNEMLİ: Medreseler; pozitif bilimlerin ötelenmesi, **müderris atama sisteminin bozulması,** beşik uleması uygulamaları yanında **müderrislerin yetersizliği ve öğrencilerin işsiz kalma korkusu ve disiplinsizliklerden dolayı bozulmaya başlamıştır.**

Medreseleri ıslahı için fermanlar ve layihalar hazırlanmış, **Kâtip Celebi ve Koçi Bey** ıslaha ilişkin fikirler üretmişlerdir.

Islah çalışmalarına I. Ahmet IV. Murat, III. Ahmet, I. Mahmut, III. Selim zamanında devam edildi. Fakat bozulma engellenemedi.

II. Mahmut Dönemi'nde devam edilen ıslahlar II. Meşrutiyet Dönemi'nde ancak yapıldı. Bunu **1914 Medreseleri Islah Nizamnamesi** 'nin çıkarılması izledi.

c) Saray Eğitimi

Osmanlı Devleti'nde saraylar bir eğitim mekânı olarak kullanılmıştır. **Eğitim sarayda üç bölümde gerçekleşmektedir.**

1. Enderun

Bir saray okuludur. Devşirme usulüyle alınan çocuklar iyi bir eğitimden geçerek gelecekte sadrazam, vezir, ordu komutanı, vali gibi seçkin kişiler olarak devlet kademesinde yerlerini alırlardı.

2. Şehzade Eğitimi

Padişahların erkek çocukları için saray içinde açılan **Şehzadegan** Mektebi'nde şehzadeler ilköğretim eğitimlerini almakta idiler. Daha sonra **Lala**'larına gözetiminde sancaklara gönderilmekteydiler.

3. Harem Eğitimi

Bir okul niteliği taşıyan haremde kalfaların sıkı denetimi altında cariyeler ders görmekte idi. Haremde okuma, yazma ve dinî eğitim yanında müzik, resim, edebiyat, nakış, dikiş, örgü gibi eğitimlerde verilmekte idi.

d) Askeri Eğitim

Osmanlı Ordusu içerisindeki her Ocak'a kendi uzmanlaştığı alanda eğitim verirdi. Bu konuda **Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı ön plana çıkmaktadır.**

Bir sanat okulu niteliği taşıyan **Acemi Oğlanlar Ocağı'nda**; Humbarahane (havan topu dökümü el bombası yapımı), Mehterhane, Cambazhane, Tophane, Tüfekhane, Kılıçhane gibi bölümler mevcuttur.

Osmanlı Devleti'nde süreklilik avları, Tımarlı Sipahilerden Cebelü askerlerinin eğitimi, Tersane ve gemilerde deniz askerleri denilen leventlerin eğitimi de önemli bir yer tutmaktaydı.

Osmanlı Devleti, **örgün eğitim yanı sıra Yaygın Eğitim Kurumlarına** da çok önem vermiştir. Bu konuda **esnaf eğitimi için Loncalar** halk eğitimi için cami, mescit, tekke, dergâh, cem evleri, kıraathane, sıra geceleri, kına gecelerindeki faaliyetler etkili olmuştur.

e) Eğitimde Yenileşme Hareketleri

Osmanlı Devleti 18. yüzyıldan sonra Avrupa'yı örnek alan ıslahatlar yapmaya başladı. Bu çerçevede;

I. Mahmut Dönemi'nde "Hendesehane (Kara Mühendishanesi) açıldı. (1734)

III. Selim Dönemi'nde Hendesehane genişletilerek **istihkâm ve topçu subayı yetiştiren Mühendishane berrihümayun'a dönüştürüldü. (1795)**

III. Mustafa Dönemi'nde "Deniz Mühendishanesi" açıldı (1773) daha sonra genişletilerek **"Mühendishane bahrihümayun" adını aldı.**

1727 yılında **Matbaa kullanılmaya başlandı ilk basılan eser Arapça – Türkçe sözlük olan Vankulu** lugatidir. **(Lale Devri Dönemi)**

19. yüzyılda Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlandı.

II. Mahmut Dönemi'nde ordunun doktor ihtiyacı için **Tıphaneiamire ve Cerrahhaneimamure kuruldu (1827)**. Bu gelişmeleri 18. ve 19. yüzyılda sanayiden hukuka, ticaretten eğitime birçok kurumun açılması izledi.

f) Osmanlıda Bilim

Osmanlı Devleti'nde bilim, akli ve nakli ilimler olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. Osmanlı bu iki bilim dalını da medreselerde okutarak büyük bilim adamlarının yetişmesine zemin hazırlamıştır. Beylikten Devlete Geçiş Dönemi'nden itibaren devlet bilim ve bilim insanına önem vermiştir. Bu nedenle ilk yıllarda mantık, tıp, matematik, astronomide Ahmedî, Molla Fenârî, Celâleddin Hızır, Kadızadeirumi gibi bilginler yetişmiştir.

Fatih Dönemi'nde İstanbul bir bilim merkezi haline gelmiş, Ali Kuşçu, Molla Lütî, Mirim Çelebi, Hoca Sinan Paşa gibi bilim insanları bilime vön vermişlerdir.

15. 16. ve 17. Yüzyıllarda Etkili Olan Bilim İnsanlarından Örnekler

Sabuncuoğlu Şerafettin (Tıp)

Kadızade-i Rumi (Astronomi – Matematik)

Ebu's-Suud Efendi (Tefsir, Fıkıh, Hadis)

Altuncuzade (Üroloji)

Piri Reis (Coğrafya) Eseri; Kitab-ı Bahriye

Seydi Ali Reis (Coğrafya) Eseri; Mir'atül Memalik

Takiyyüddin Mehmet (Astronomi)

Kâtip Çelebi (Tarih, Coğrafya, Bibliyografya)

Evliye Çelebi (Coğrafya)

Koçi Bey (Sosyal Bilimci)

TANZİMAT SONRASI OSMANLI EĞİTİMİ

Osmanlı Devleti Tanzimat'la birlikte yeni eğitim arayışlarına girmiştir. Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü korumak için **Osmanlıcılık** ilkesi çerçevesinde adımlar atılmıştır.

Bir taraftan Rüştiyelerin sayısı artırılırken diğer taraftan yeni öğretim yöntemleri ile örgün eğitimde ilk, orta ve yükseköğretim şeklinde derecelemeye gidilmiştir.

Maarifi umumiye Nezareti (Genel Eğitim Bakanlığı) kurulduktan sonra tüm eğitim işleri buraya bağlanmış 1869 yılında **Maarifi umumiye Nizamnamesi** çıkarılarak eğitimdeki uygulamalar bir sisteme bağlanmıştır.

Bu sistem içerisinde;

1) İlköğretim

Kanunuesasi 'ye göre ilköğretim zorunlu hale getirilmiş, sıbyan mekteplerinden okutulacak dersler, sınav sistemi, öğretmenlik şartları, okulların ihtiyaçları bir hükme bağlanmıştır.

2) Ortaöğretim

Ortaöğretim daha önceleri medrese çatısı altında devam etmekte idi. Yeni dönemde eğitim meclisleri ortaöğretime yeni düzenlemeler getirdi. Ortaöğretim Rüştîyeler, İdadiler, Sultaniler olarak düzenlendi.

Rüştîyeler: Askeri okullara öğrenci yetiştirmek için kurulan okullar

İdadiler: Yüksekokullara öğrenci yetiştiren okullar. Daha sonra rüştîyeler idadilerle birleşerek eğitim süresi uzamıştır.

Sultaniler: Her vilayet merkezinde idadilerin üzerinde Mektebi sultani adı verilen lise konumunda okul. Dârüşşafaka Lisesi de Sultani seviyesinde eğitim veren bir okuldur.

3) Yükseköğretim

İlk defa 1845'te Darülfünunun kurulmasına karar verildi.

Darülfünuna öğrenci yetiştirmek için Darulmaarif açıldı. Öğretim elemanı ihtiyacını karşılamak için Avrupa'ya öğrenciler gönderildi. **Darülfünunun ders kitaplarının hazırlanması için bilim akademisi gibi çalışmak üzere “Encümenidaniş” kuruldu.**

4) Mesleki Eğitim

Avrupa'daki gelişmeler mesleki eğitimi olumsuz yönde etkiledi. Devlet 19. Yüzyılda meslek okullarının açılmasına ağırlık verdi.

1848 yılında İstanbul'da öğretmen yetiştirmek için Darülmuallimin (erkek öğretmen okulu) açıldı.

Daha sonraki yıllarda bu mektebi ıslahhane adı verilen sanat okulları, Lisan Mektebi, Eczacı Mektebi, Hukuk Mektebi, Ticaret Mektebi, Ziraat Mektebi, Baytar Mektebi gibi okullar izledi.

1.ve II. Meşrutiyet Dönemleri 'nde Güzel Sanatlar, İktisat Okulu, Polis Mektebi, Konservatuvar, Ormancılık Mektebi, Maden Mektebi, Telgraf Mektebi ve Müze Mektebi gibi okullar açıldı.

5) Azınlık ve Yabancı Okullar

Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yaşayan gayrimüslimler eğitim faaliyetlerini ibadethanelerinde ve açtıkları okullarda bir kısmı ise Avrupa ülkelerinde sürdürmüşlerdir.

Tanzimat'la birlikte azınlıklar Osmanlı ülkesinde birçok okul açmışlardır. Aynı zamanda devletin açtığı okullara gayrimüslim öğrencilerde alınmıştır.

Azınlıkların açtığı okullar azınlıklar arasında milliyetçilik fikrinin yayılmasına etki etmiştir.

Yabancı Okullar

Yabancılarla ekonomik anlamda tanınan ayrıcalıklar eğitim alanında da birçok ayrıcalığı beraberinde getirmiştir. Birçok misyoner Osmanlı ülkesine geldi.

Yabancıların kendi politik çıkarları için en fazla okul açtıkları dönem 19. yüzyıl oldu. Daha sonra bu okullara Müslüman halkta çocuklarını vermeye başladı.

20. yüzyıl başlarında Osmanlı ülkesinde yedi bin civarında azınlık okulu dört yüze yakın yabancı okul bulunmakta idi.

Yabancı Okullar: Modern eğitim sistemlerini, yeni ders araç ve gereçlerini, yabancı dil öğretilmesini ve Osmanlı Devleti'nin Batı'ya açılmasını sağlamışsa da yıkıcı faaliyetlere zemin hazırlaması, azınlıklar arasında milliyetçiliğin yayılması, Osmanlı bütünlüğünün parçalanması ve Rum, Ermeni isyancı liderlerinin bu okullarda yetişmiş olması bakımından zararlı bir unsur olmuşlardır.

5) CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EĞİTİM

a) Eğitim Anlayışı

Cumhuriyet Dönemi eğitim anlayışının temeli Millî Mücadele yıllarında atılmıştır.

Millî Mücadele Dönemi'nde eğitime halkın bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi ile başlanmıştır.

Eğitimin öneminin farkında olan Mustafa Kemal, batı cephesinde savaş devam ettiği sırada 1921 yılında Ankara'da toplanan **Maarif Kongresi'ne katılarak eğitimin önemine vurgu yapmıştır.**

Mustafa Kemal Kongre'de eğitimcilere ve ülkeyi yönetenlere hedefler göstererek üç konu üzerinde durmuştur.

- a) Daha önce izlenen öğretim yöntemleri
- b) Eğitimin milli olması
- c) Çocuklarımıza, gençlerimize milli varlığa düşman yabancı unsurlarla mücadele gereğinin öğretilmesi

b) Eğitim Politikasının Temelleri

Mustafa Kemal'in değişik zaman dilimlerindeki konuşmalarında vurguladığı **Çağdaşlaşma, Eğitim ve Öğretimin Birliği ve müsbet ilim vurgusu eğitim politikalarının temelini oluşturur.**

Atatürk'e göre eğitim politikası Milli, Çağdaş, Halkçı, Akılcı ve Gerçekçi bir temele oturmalıdır.

Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim alanında yapılan çalışmaların hedefi; Osmanlıdan kalma problemleri çözmeye çalışırken diğer taraftan da dünya standardını yakalamayı hedefliyordu.

Yapılan Çalışmalar

Öncelikle 3 Mart 1924 tarihinde **"Tevhidi tedrisat" kanunuyla eğitim ve öğretim birleştirildi.**

Milli eğitim bütçesi müstakilleştirildi.

Din uzmanları yetiştirmek için İlahiyat Fakülteleri din hizmetleri için ayrı okulların kurulması kararlaştırıldı.

Yabancı okulların ders programlarına Türkçe dersi konulması ve Türk öğretmenlerce okutulması sağlandı.

Azınlık ve yabancı okulların zararlı faaliyetleri önlenmeye çalışıldı. (Lozan Antlaşmasıyla Türk kanunlarına diğer okulların tabi olduğu tüzük ve yönetmeliklere uyma zorunluluğu getirildi)

2 Mart 1926' da kabul edilen Maarif Teşkilatı hakkında kanun ile eğitim hizmetleri düzenlendi.

Eğitim alanında en önemli adımlardan birisi de şüphesiz 1928' de kabul edilen Türk Harfleri Hakkındaki kanundur. Ülkede yeni harflerin öğretilmesi için Millet Mektepleri açılmıştır.

Bu hamleler neticesinde 1927' de %10 olan okuma yazma oranı 2000 yılında % 87' ye ulaşmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren eğitimin yaygınlaşması için büyük çaba sarfedilmiş,

Türk insanının cehaletten kurtulması için yaygın eğitime de önem verilmiştir.

Halk eğitimini sağlamak için yapılan faaliyetlerin yanında **Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün** açılması da ülke genelinde eğitimi hızlandırmıştır.

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

VI. ÜNİTE

TÜRKLERDE SANAT

6. ÜNİTE

TÜRKLERDE SANAT

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE SANAT

Orta Asya'da Kültür Merkezleri

- Anav Kültürü
- Afanesyevo Kültürü
- Andronova Kültürü
- Karasuk Kültürü
- Tagar Kültürü

Orta Asya'da Kültür Merkezleri

- Anav Kültürü
- Afanesyevo Kültürü
- Andronova Kültürü
- Karasuk Kültürü
- Tagar Kültürü

Bu kültür merkezlerinde yapılan kazılarda ortaya çıkan topraktan ve madenden yapılmış süs eşyalarına, nakışlı seramik parçalarına, tuğladan yapılmış evlere, çeşitli dokumalara rastlanması gelişmiş bir kültürün işaretidir.

- Hunlar ve Köktürklerde taşınabilir sanat eserleri ortaya çıkarken Uygurlarda ise yerleşik hayata seçmelerinden dolayı taşınmaz sanat eserleri de görülmektedir. (Yaşam şekli Türkler'in sanatına da yansımıştır)

a) Çadır Sanatı: Türklerin yaşam tarzı sanat anlayışlarına da etki etmiştir. Bu durum çadır sanatının gelişmesine etki etmiştir. Türklerdeki çadır geleneği daha sonraki dönemlerde anıt mezar ve dini mimari üzerinde etkisini göstermiştir. Kurganlar (Büyük mezar)'da anıt mezar mimarisini etkilemiştir. Çadır sanatı aynı zamanda süsleme sanatını da etkilemiştir.

b) Anıt Mezar geleneği: Köktürklerde ön plana çıkmıştır. Tonyukuk, Kültigin, Bilge Kağan Anıtları buna örnektir. (Orhun Abideleri)

Uygurlar Dönemi'nde anıt mezarda kubbeli sisteme geçilmiş bu gelişme Selçuklu ve Osmanlıda Türk üçgeni olarak adlandırılmıştır. Kent mimarisinin en önemli örneklerini veren Uygurlar evler, saraylar, tapınaklar inşa ederek mimaride ileri gitmişlerdir.

c) Heykel Sanatı: Hunlar Dönemi'nde daha çok küçük boyutlu heykelciklere rastlanmaktadır. Köktürklerde ise Orhun Anıtları ve Balballar anıtsal örnekler olarak görülmektedir. Uygurlar Dönemi İnsan Heykellerinde gerçekçi bir anlatım görülmektedir. Uygurlar Dönemi'nde heykel sanatının gelişmesinde dini inançlar etkili olmuştur.

d) Resim Sanatı: Hun resim sanatında Samanizm ve kutsal hayvan türleri inancının etkileri görülmektedir. İlk Türk Devletleri'nde resim sanatı daha çok Uygurlarda gelişmiştir. Uygurların yaptığı duvar resimleri (Fresk) portre sanatının ilk aşamasıdır. Minyatür sanatında da ileri giden Uygurlar Moğollar aracılığıyla Anadolu Türk sanatını etkilemişlerdir.

e) El Sanatları: Türk Devletleri diğer sanat dallarının yanı sıra el sanatlarında da oldukça mahir oldukları bilinmektedir. Demircilik, dericilik, dokumacılık, maden ve ahşap işçiliği alanında ileri gitmişlerdir.

Yaptıkları eserlerde; Kıvrık Dal Bitki Üslubu ve Hayvan Üslubu etkin bir biçimde kullanılmıştır.

Dünyanın en eski halısı olan Pazırık halısı da Türklerin halıcılık alanında seviyelerinin göstermesi bakımından önemlidir.

f) Maden Sanatı: Türkler Altın ve gümüş işlemeciliğinin yanı sıra demir ve bronz madenlerini kullanmıştır. Ham demirden çelik elde ederek kılıç, kalkan, mızrak, ok uçları ve üzengi gibi savaş malzemeleri yapmışlardır. Türkler yaşam şartları çerçevesinde çeşitli ev eşyaları yaparak ahşap işçiliğine ait örneklerde ortaya koymuşlardır.

TÜRK – İSLAM DEVLETLERİ’NDE SANAT

a) Mimari

- Karahanlılar Dönemi Türk – İslam sanatının temellerinin atıldığı dönemdir.
- Gazneliler Dönemi’nde Hint ve İslam sanatı kaynaşma imkânı bulmuştur.
- Büyük Selçuklular Abbasi, Karahanlı ve Sasani mimarisini geliştirerek Türkiye Selçuklu sanatına kaynaklık etmiştir.
- İlk Türk Beylikleri Anadolu’da mimari alanda tuğla tekniği yerine kesme taşlar kullanmışlardır. Bu dönemde mimaride revak, eyvan, portal gibi yeni stiller geliştirilmiştir.

b) Dini Mimari

Türk – İslam Devletleri’nde dini mimarinin en önemli örnekleri camii, anıt mezar ve medreselerdir.

Camiler **Karahanlılar Dönemi’nde** camilerde mimari unsur olarak kubbe ön plana çıkmıştır.

Gazneliler bu stili devam ettirmiş **Büyük Selçuklular** ise “Eyvanlı tip” cami stilini geliştirmişlerdir.

Türkiye Selçuklu Cami mimarisi **Büyük Selçuklularda** olduğu gibi çok sütunludur.

Mekân açısından benzerlik gösteren bu tarz ahşap ve taş kullanma yönüyle farklılık göstermektedir.

Türk – İslam Devletleri’nde minarelerin yapımına da özel önem verilmiş coğrafyaya ve mekâna göre farklı şekillerde stilize edilmiştir.

Anıt Mezarlar İlk Türk Devletleri’ndeki anıt mezarlar Karahanlılarda Türbe mimarisi olarak devam etmiştir.

Anıt mezar geleneği en büyük gelişmeye Selçuklular Dönemi’nde ulaşmıştır. Anıt mezarlar Türbe ve Kümbet şeklinde yapılmıştır.

Türk – İslam tarihinde konik veya piramit bir külahla örtülen mezarlara Kümbet, kubbeye örtülü mezarlara ise Türbe denmektedir.

Medrese Mimarisi İlk defa Karahanlılar Dönemi'nde yapılan medreseler Büyük Selçuklu Dönemi'nde İran kültüründen etkilenilerek, kare planlı ve eyvanlı yapılar olarak ortaya çıkmıştır.

Beylikler ve Anadolu Selçukluları medrese mimarisinde Büyük Selçuklu'yu örnek almış medreseleri daha küçük ölçekte dikdörtgen şeklinde yapmışlardır.

c) Sivil Mimari

Sivil mimarinin en önemli örnekleri, kervansaray, saray ve konutlardır.

Kervansaraylar Karahanlılar Dönemi'nde kervansaraylara **“Ribat”** adı verilmekteydi. Tarihte ribatların en önemli fonksiyonu konaklama ve güvenlik olmuştur. Selçuklular Dönemi'ne kadar mimari şeklini **anıtsal yapı** olarak sürdüren kervansaraylar Türkiye Selçukluları Dönemi'nde **süsleme, plan ve anıtsallık** yönüyle ön plana çıkmıştır.

Saraylar:

Saray mimarisi Karahanlılar'a göre Gaznelilerde daha çok gelişmiştir. Türkiye Selçuklularında kervansaraylar saraylardan daha gösterişlidir. Dış görünüşleri sade olan sarayların yapımında tuğla ve taş kullanılmıştır. İç mekânda ise çini, alçı ve taş süslemeleri dikkat çekmektedir.

Konut Mimarisi Türk – İslam Devletleri farklı coğrafyalarda hüküm sürdükleri için tarihi tecrübelerinden istifade ederek konut mimarisinde yeni sentezler ortaya koymuşlardır. Konut mimarisinde özellikle çadırın etkisi görülmektedir.

Türk – İslam Mimarisinde Kullanılan Bazı Kavramlar

Eyvan: Üç tarafı ve üstü kapalı, bir tarafı avluya ya da diğer bir mekâna açılan bölüm.

Revak: Yapının ön yüzünde bir kemer dizisi ile dışa açılan üstü örtülü uzunlamasına mekan.

Portal: Ana kapı, taç kapı

Avlu: Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan

Kemer: İki sütun veya ayağı birbirine bağlayan mimari öge

d) Süsleme Sanatları

Türk – İslam Devletleri süsleme sanatında da kendilerinden önceki devletlerden etkilenmişlerdir. Büyük Selçuklular **Çini sanatında** yeni teknikler denemişler, sonraki devletlerce etki etmişlerdir.

Ahşap işçiliğinde Türkiye Selçuklu sanatı parlak bir gelişme göstermiş, bu gelişme beylikler

döneminde de devam etmiştir. Uygurlarla başlayan **minyatür sanatı** Anadolu'ya kadar gelmiştir.

Türk – İslam Devletleri’nde resim yapılmasındaki dini endişe sanatkârları minyatür sanatına yönelmiştir. 13. yüzyılın en önemli minyatürleri, **El Cezeri tarafından yazılmış Otomata” adlı kitap**ta yer almaktadır.

Türkler Müslüman olduktan sonra Arap harflerini sanatta kullanmışlardır. **Güzel yazı yazma sanatı olarak bilinen hat alanında en önemli kişi Amasyalı Yakut’tur.**

Maden Sanatı

Maden sanatının en parlak dönemi Büyük Selçuklular Dönemi’dir.

Bu süreç Artuklular ve Türkiye Selçuklularıyla devam etmiş. Madeni eşyalarda **oyma, kabartma ve kakma** gibi çeşitli teknikler kullanılmıştır.

Halı ve Kilim Sanatı

Türk yaşamının vazgeçilmezi olan halıcılık sanatı tarih içinde gelişerek devam etmiş. **Halı dokumacılığında baklava, yıldız gibi geometrik şekiller bordürlerde bitki ve hayvan figürleri** kullanılmıştır.

Sonraki yıllarda hayvan üslubundan uzaklaşarak halılarda bitkisel ağırlıklı süsleme yazı ve geometrik şekillerde oluşan soyut kavramlar ön plana çıkmıştır.

OSMANLI SANATI

Osmanlı Devleti sanatsal ve kültürel faaliyetlerle yakından ilgilenmiş Selçuklular ve Beyliklerden devraldığı sanat anlayışını **İran ve Bizans sanatının etkisiyle sentez** oluşturarak kendine has bir üslup ortaya koymuştur.

a) Mimari

Osmanlı sanatının en bariz ön plana çıktığı alan mimaridir. Osmanlı mimarisi Erken, Klasik, Geç dönem olarak sınıflandırılmıştır.

Dini Mimari Erken dönem dini mimari eserleri Bursa, İznik, Edirne ve İstanbul’da yoğunlaşmıştır.

Bu dönemde Osmanlı cami mimarisi dört şekilde gözlemlenmektedir.

1. **Tek Kubbeli Camiler** ” Hacı Özbek Camii
2. **Ters T planlı Camiler** ” Yıldırım Camii
3. **Çok Kubbeli Camiler** ” Bursa Ulu Camii
4. **Merkez Kubbeli Camiler** ” Edirne Üç Şerefeli Camii

Klasik dönem Osmanlı mimarisi **İstanbul’un fethiyle** başlar.

Bu dönem büyük **külliyeler dönemi** olarak da adlandırılmaktadır.

İstanbul Süleymaniye Külliyesi, Edirne Selimiye Külliyesi buna örnek gösterilebilir. **Bu dönemde**

Avrupa’da Rönesans mimarisi hakimdir.

Osmanlı Devleti’nde merkezi planın genişletilerek alanın üzerinin tek kubbeyle örtülmesi **Mimar Sinan’la** başarıya ulaşmıştır. Bu anlayış Yeni Camii ve Sultanahmet Camii’nde de devam etmiştir.

18. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Batı ile etkileşimi mimari alanda da görülmüş, bu etkileşim sonucunda Geç Dönem Osmanlı Mimarisi tarzı oluşmuştur.

Geç Dönem Osmanlı Camii Mimarisi Dönemleri

Lale Devri (1718 – 1730) Dini mimari alanında eser sayısı azdır.
Türk Barok ve Rokoko Devri (1730 – 1808) Laleli Camii, Eyüp Camii vb.
Türk Ampir Üslubu (1808 – 1860) Dolmabahçe ve Nusretiye Camii
Seçmeci Devir (1860 – 1900) Saray mimarisinde etkin
Neoklasik Dönem (1877 – 1930) Bostancı Camii

Medreseler

Osmanlı Devleti'nde erken dönem mimari anlayışı Türkiye Selçukluları ve Beylikler Dönemi etkisinde devam etmiştir. Genellikle **kubbeli büyük bir dershanenin önünde açık avlu ve etrafı kubbelerle örtülü öğrenci odalarının oluşturduğu tarz. Klasik dönem medreseleri daha çok külliyeler içinde yer almıştır.**

Anıt Mezar Mimarisi

İlk dönemlerde kare planlı ve sade yapılan türbeler daha sonraki yıllarda çokgen gövdeli ve süslemesi yapılmıştır. Kırğızlar (İznik'te) türbesi buna örnektir. Mimar Sinan'la birlikte önü revaklı türbeler görülmeye başlanmıştır.

b) Sivil Mimarisi

-Osmanlı Devleti'nde **saray köşk, kervansaraylar, han, çarşı, sebil (çeşme), hamam ve su kemerleri** sivil mimarinin geliştiği alanlardır.

İlk Osmanlı sarayları Bursa ve Edirne'de yapılmıştır.

Fatih Döneminde yapılan **Topkapı Sarayı** Osmanlı Çini ve süsleme sanatının en zengin koleksiyonu gibidir.

Avrupa Sarayları örnek alınarak yapılan **ilk saray Dolmabahçe Sarayı'dır.**

Bu sarayda Batı ve Türk anlayışı birlikte uygulanmıştır. Sarayın süslemelerinde barok, rokoko ve ampir üslubu hakimdir.

Osmanlıda Geç Dönem Saray mimarisinin en güzel örneği **İshak Paşa Sarayı**'dır.

Osmanlıda ilk ısıtma sistemine sahip beyaz renkte yontma taştan yapılan ve bitki motifleriyle süslenen bir yapıdır.

Geleneksel Türk Evi Mimarisi

Türklerin tarihi tecrübesi geleneksel **"Türk evi"** mimarisini ortaya çıkarmıştır.

Bu mimari geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Geleneksel "Türk evi" bahçe, zemin kat ve üst kattan oluşmaktadır.

Kervansaray Mimarisi

Daha önce Türk Devletleri'nde var olan kervansaray mimari anlayışı Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiş, Osmanlı Devleti'nde hanlar iki katlı yapılmıştır. Alt katlar depo ve ahır, üst katlar ise konaklama olarak kullanılmıştır. Hanlar aynı zamanda haberleşme ve alışveriş merkezi olarak da düzenlenmiştir.

- **Bedestenler**

Etrafları dükkanlarla çevrili olup taştan yapılmış yapılardır.

Yapıların dört yanı demir kapılarla çevrilidir.

Amacı; **şehir hayatında malların korunduğu ve ticaretin yapıldığı yerlerdir.**

- **Çeşmeler**

Halkın su ihtiyacını karşılamak için gerek devlet gerekse fertler tarafından yapılan mimari alanı küçük, sanat değeri büyük eserlerdir. Malzeme olarak mermer kullanılmaktadır. Üzerlerinde ayetler, kasideler ve süslemeler hakimdir. Sultanahmet Çeşmesi, Tophane Çeşmesi, İshak Ağa Çeşmesi bu yapılara örnektir.

- **Sebiller**

Genellikle camilerin yanında gelip geçen insanlara su içmeleri amacıyla yuvarlak plan üzerine, üzeri kubbeyle örtülerek inşa edilmiş yapılardır. Gazanfer Ağa Sebili, Mimar Sinan Türbesi Sebili, Nakşidil Valide Sultan Sebili bu yapılara örnektir.

c) Süsleme Sanatları

Osmanlı Devleti'nde **Minyatür Sanatı saraya bağlı olarak gelişmiştir.**

Osmanlı minyatür sanatının ilk örnekleri **Fatih Dönemi'** ne aittir.

Nakkaş Sinan Bey'in "**Gül Koklayan Fatih**" portresi bu açıdan önemlidir.

16. yüzyılda **minyatür sanatı** **Matrakçı Nasuh'la** zirveye ulaşmıştır.

17. yüzyılda daha çok albüm resmi ön plana çıkmıştır.

18. yüzyılda minyatür sanatında mekânda derinlik, doğal renkler kullanılmıştır.

Dönemin ünlü sanatçısı **Levni**'dir.

19. yüzyılda resim dersleri verilmeye başlanmış, minyatür sanatı gerilemiş minyatürün yerini yağlı boya resimleri almıştır.

- **Kalem işi**

İç mimaride kullanılan bu sanat dalı özellikle tavan ve kubbelerin renklendirilmesinde ön plana çıkmıştır.

- **Cini Sanatı**

Sırça adı da verilen bu sanat Osmanlı Devleti'nde çok gelişmiştir.

Osmanlı **Cini Sanatının en önemli merkezleri İznik ve Kütahya'dır.**

En önemli örnekler Topkapı Sarayı, Yeşil Cami, Yeşil Türbe, Sultanahmet Camii' dir.

- **Hat Sanatı**

Güzel yazı yazma sanatıdır. Bu sanatla uğraşanlara hattat adı verilmektedir.

Osmanlının en ünlü hattatları; **Amasyalı Şeyh Hamdullah, Afyon Karahisarlı Ahmet, Hafız Osman ve Mustafa Rakım Efendi'dir.**

- **Tezhip Sanatı**

Kitap süsleme sanatıdır. Bu işle uğraşanlara **müzehhip** denir. 16. yüzyılın en önemli tezhip sanatçısı **Kara Mehmet**'tir.

- **Ahşap İşçiliği**

Rahleler ve vaaz kürsüleri ahşap işçiliğinin en güzel örnekleridir.

D) EL SANATLARI

Osmanlı halı sanatında önceki dönemlerden farklı olarak yeni tarzlar ortaya konmuştur.

Bu tarzın esası **halının zemininin karelere bölünmesidir.**

Hayvan figürlerinden daha çok yıldız ve geometrik desenler ağırlık kazanmıştır. Osmanlıda üretilen saray halılarında çiçek ve yaprak motifi hakimken, Uşak halılarında bitkisel süslemeler hakimdir.

Maden İşçiliği

Osmanlıda maden işçiliği daha çok “tombak” adı verilen altın kaplamalı eşyalar yanında ibrik, leğen, minare alemleri, gümüş, bakır tepsiler ve kaplarda kullanılmıştır.

Ciltçilik Sanatı

Eserlerin dağılmaması için icra edilen bir sanattır. Malzeme olarak deri kullanılmıştır. **Ciltçilik sanatında**

hat, ebru, tezhip sanatları aynı anda kullanılmıştır.

5) CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK SANATI

“Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.” diyen Mustafa Kemal Atatürk sanatı çağdaş dünyada var olmanın şartı olarak görmüştür. Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren yetenekli gençleri müzik, resim, heykel ve edebiyat öğrenimi için Avrupa’ya göndermiştir.

Milliyetçilik akımı, Osmanlı mimarisini Batı etkisinden kurtarmak isteyen mimarları I. Ulusal Mimarlık Akımı etrafında toplanmasını sağladı. Dönemin mimari anlayışında sütun ve kemerlerin kullanılmasının yanı sıra, planlar batı tarzı olup süslemelerde Çiniler kullanılmıştır. Yapılan eserlerde cephe, giriş ve köşeler kubbelerle hareketlendirilmiştir. Bu dönemde batı ile doğu sentezi denenmiştir.

Bu dönemde ön plana çıkan mimarlardan örnekler

Ali Talat Bey (1869 – 1922),
Mimar Kemalettin (1870 – 1927),
Vedat Tek (1873 – 1942),
Bruno Tauto (1880 – 1930)

Bu dönemde yapılan eserlere örnekler:

Üsküdar Kuzguncuk, Beşiktaş İskeleleri
TBMM Binası, Ankara Gazi Köşkü
Ankara Atatürk Lisesi

II. Ulusal Mimarlık Akımı (1940 – 1950)

İkinci Ulusal Mimarlık Akımı Anadolu’ya özgün sivil mimarlığın, özellikle de Türk evinin biçim dilinden etkilenmiştir. Yapılarda daha çok kesme taş kullanılmıştır. Dönemin en önemli mimarları Emin Onat, Orhan Arda, Paul Bonatz’dır.

Dönemin en önemli eserleri ise; Anıtkabir, İstanbul Adalet Sarayı, Büyük Tiyatro, Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulu’dur.

Heykel Sanatı

Cumhuriyet Döneminde heykel sanatı hızlı bir gelişme göstermiştir. Avrupa'ya birçok öğrenci gönderilmiştir.

Paris'te eğitim gören ilk Türk heykeltıraşı Ratıp Aşir Acuroğlu'dur.

Bu dönemde yurt dışından birçok heykeltıraş getirilmiştir.

Dönemin ilk heykeltıraşları, çok sayıda Atatürk Portresi ve büstü yapmışlardır.

İnkıpları ve savaşları konu alan kompozisyonlar oluşturmuşlardır.

Dönemin ünlü heykeltıraşları; Ali Hadi Busa, Zühti Müridoğlu, İlhan Kuman, Hüseyin Gezerdir.

Resim Sanatı

Cumhuriyet Dönemi'nde heykel sanatı yanında resim sanatı da batılı örnekler esas alınarak gelişmiştir.

Türkiye'de resim sanatının gelişmesinde en önemli role sahip eğitim kurumu 1883' de kurulan **“Sanayii**

Nefise Mektebi” dir. Bu kurum 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi, 1982 de ise Mimar Sinan Üniversitesi ismini aldı. 1914 Kuşağı denilen İbrahim Çallı, Namık İsmail, Feyhaman Duran gibi sanatçılar Türkiye'de resim sanatının gelişmesine önemli katkılarda bulundular.

1933 yılında bazı ressamlar Türk resim sanatına yeni bir çizgi ve boyut getirmek için “D Grubu” nu kurarak

Kübist anlayışın etkisinde kalmışlardır.

Grubun en önemli temsilcileri; Nurullah Berk, Abidin Dino, Elif Naci, Turgut Zaim, Bedri Rahmi Eyuboğlu' dur.

Gruba sonradan katılan Turgut Zaim ve Bedri Rahmi, mahalli tema ve motiflere yönelerek bu eğilimi

“Kübist” anlayışla kaynaştırmışlardır. Grup 1947' den sonra dağılmıştır.

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

VII. ÜNİTE

TÜRKLERDE SPOR

7. ÜNİTE

TÜRKLERDE SPOR

İlk Türk devletlerinin bulunduğu coğrafyanın şartları, o bölgelerde yaşayan insanların hayatlarını etkilediği gibi o insanların spor anlayışlarını da şekillendirmiştir.

Doğa ile mücadele, Türklerin beden ve ruh sağlığını olumlu yönde etkilemiştir. Türk toplumunda birlik ve beraberliğin sağlanmasında önemli rol oynayan spor, yiğitlik ve kardeşlik duygularını da geliştirmiştir.

Türkler; çevgan, okçuluk, binicilik, güreş, cirit, mızrak, gökbörü ve avcılık gibi sporlarla ilgilenmiştir.

Bu spor faaliyetleri Türk insanının mücadele yeteneğini geliştirmiştir.

Türk İslam Tarihinde Spor

Spor faaliyetleri; Türkler için önemini hiçbir zaman yitirmemiş, İslamiyet öncesi dönemde olduğu gibi İslamiyet'e geçişten sonra da spora büyük önem verilmiştir.

Sporun toplumsal hayat içerisinde yer edinmesi Türklerin hem güçlü bir bedene sahip olmalarını hem de askerî alanda başarılı olmalarını sağlamıştır.

Türk İslam devletlerinde savaşa her an hazır olma gerekliliği; kişilerin bedensel hareket yapma zorunluluğunu doğurmuş, bu durum küçük yaşta çocukların spor sayesinde savaş eğitimi almalarını zorunlu kılmıştır.

Osmanlı Devrinde Spor

Önceki Türk devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de spor son derece önemliydi. Çünkü spor, bedensel gelişimin yanında ahlaki gelişimin sağlanmasına da büyük katkı sağlıyordu.

Centilmence yarışılması, yenilginin kabullenilmesi, yenenin tebrik edilmesi ve yenilene teselli verilmesi, sporun kazandırdığı ahlaki değerler arasında yer alırdı.

Osmanlı Dönemi'nde yapılan sporlar, kendine has kurallarıyla sporcuları âdeta bir eğitimden geçirmektedir.

Örneğin, okçuluk sporundaki kurallar sayesinde ok atan kemankeşler, ruhsal ve bedensel açıdan terbiye edilirdi.

Diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de; Güreş yapmak, cirit atmak, avcılık, atıcılık, okçuluk (kemankeşlik), binicilik (cündilik), kılıç kullanma, ağırlık kaldırma, gürz ve topuz kullanma gibi spor etkinlikleri, savaş öncesi idmanı olarak değerlendirilmiştir.

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde halk, sporu iyi bir savaşçı olmak için yapmıştır. Her çocuk dört beş yaşından itibaren **ata binmesini ve güreş yapmasını** öğrenerek spora başlamış, yedi yaşından sonra ok atmayı, biraz daha büyüyünce de ava gitmeyi, kılıç ve gürz kullanmayı öğrenmiştir.

Bu faaliyetler Türk çocuklarının hem bedensel gelişimlerini sağlamış hem de savaş idmanı yapmalarına imkân tanımıştır.

Cumhuriyet Döneminde Spor

Cumhuriyet Döneminde spor, Atatürk'ün özel gayretleriyle ileri bir düzeye gelmiştir.

Atatürk, Türkiye'nin gelişmesinde gerekli olan gücün ve enerjinin kaynağı olan güçlü beyinlerin sağlam vücutlar üzerinde taşınabileceğini bildiği için beden eğitimi ve spor konusunu hükûmet programına almıştır. Atatürk, spor ile ilgili görüşünü şu veciz sözlerle ifade etmiştir. **“Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim.”**

Yeni Türk devleti, sporun kurumsallaşması yönündeki ilk faaliyetini 1921 yılında kurulan **İdman İttifakı Heyeti Muvakkatesi** ile gerçekleştirmiştir.

Türkiye, 1924 yılında gerçekleştirilen **Paris Olimpiyat Oyunları'na davet edilmiş**, Paris Olimpiyat Oyunları; **Türkiye Cumhuriyeti'nin olimpiyat oyunlarına ilk kez davet edildiği** bir organizasyon olmuştur.

Sonuç olarak, spor bireyin fiziki ve zihinsel yapısını olumlu yönde etkilemekle birlikte, bireyi sosyalleştirerek onda çevre bilincinin oluşmasına da katkı sağlamıştır.

Toplu bir şekilde yapılan sporlar yarışma ve kaynaşma aracı olarak, toplumda birlik ve beraberliğin tesis edilmesini sağlamıştır.